

וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ

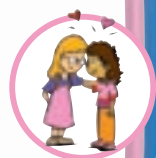
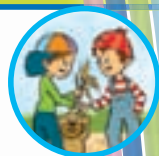

לעילוי נשמת מרן הראשון לציון

הרב **מרדכי אליהו** זצ"ל

על פי פסקיו בביאור מצוות בין האדם לחבירו

מִבְרָאֵשִׁית

תנועה חברתית חונית

"מבראשית" רח' הרטום 19, ת.ד. 45224 הר חוצבים, ירושלים מיקוד 91450
טל: 1-599-525-527 פקס: 1-599-525-528

E-mail: info@mibereshit.org
אתר האינטרנט: www.mibereshit.org

ילדים חביבים,

בכל יום במהלך החופש הגדול לומדים בשמחה בחברותא בבית או במסגרת חברתית את קטע הלימוד המיועד לאותו יום עפ"י התאריכים המופיעים בחוברת זו

נקבע יחד הורים וילדים לימוד משותף מדי יום ובכך נגדיל את לימוד התורה ונחוש סיפוק רב בזכות דברי התורה שלמדנו.

לפני הלימוד יש לכוון שהלימוד מוקדש לעילוי נשמת הרב מרדכי אליהו זצוק"ל.

סיימתם את הלימוד היומי?

החתימו בכל יום את ההורים במשבצת עם התאריך של יום הלימוד בטבלת המעקב שבחוברת. ניתן לצלם את הטבלה כמספר הילדים במשפחה, וכל ילד ימלא טבלה אישית משלו. כך נגביר את לימוד התורה.

כל אחד יכול ללמוד בקביעות בכל יום ולהספיק המון.

תוכן העניינים

7 ואהבת לרעה כמוך - אני ה'

- 7 דרך ארץ
- 7-9 ואהבת לרעה כמוך
- 9-10 לא תשנא את אחיך בלבבך
- 10-11 הקם תקים עמו
- 11 לא תעמוד על דם רעך
- 12 לא תקם ולא תטור
- 12-13 לא תחמד - לא תתאוה
- 13 לא תקלל חרש
- 13 ולפני עור לא תתן מכשל
- 14 ועשית הישר והטוב
- 15 בצדק תשפט עמיתך

15-16 מדבר שקר תרחק

- 16 דובר אמת בלבבו
- 17 שארית ישראל לא יעשו עולה
- 17 אל תונו איש את אחיו - שלא לרמות
- 17-18 גנבת דעת

18 שלא יצער את חברו

- 18 אסור הקאה
- 19 אל תונו איש את עמיתו - שלא לגרם צער
- 20 מכנה שם לחברו
- 20 כל אלמנה ויתום לא תענון

20 להזהר בממון חברו

- 20-21 לא תגנב ולא תגזל
- 21-22 והשיב את הגזלה
- 22 אל תשת ידך עם רשע
- 22 שואל שלא מדעת - גזלן
- 23 חפצים שהחלפו
- 23 אין השואל רשאי להשאיל
- 23 שלא להזיק
- 24 השבת אבדה
- 24 אבדה שהתאשנו ממנה הבעלים
- 24 מציאה בחצר חברו

25 ביומו תתן שכרו

- 25 לא תלין פגלת שכיר אתך עד בקר
- 26 מתי עובר בבל תלין?
- 26 חובת הפועל לא להיות עיף

26 לשון הרע

- 26-27 לא תלך רכיל בעמך

28 בקשת סליחה

- 28 כמה פעמים מפיסים?
- 29 מבזה תלמיד חכם
- 29 פרוט החטא
- 29 בקשת סליחה בטלפון

29כְּשִׁישׁ תְּבִיעָה שֶׁל כֶּסֶף.....

29-30כִּיצַד יִנְהַג הַנִּכְנָע?.....

30בְּקִשְׁת מַחִילָה מִנִּכְסֹר.....

31מֵהֶלְכוֹת צְדָקָה.....

31עֵרֶךְ הַצְדָקָה.....

31לְמִי נוֹתְנִים וְכִמָּה?.....

32עֲנִי עֵינֶךְ קוֹדֵמִים.....

32יִתְרַחֵק מִלְקַבֵּל צְדָקָה.....

32מִי חַיֵּב לָתֵת צְדָקָה?.....

33כִּמָּה חַיֵּב אָדָם לָתֵת?.....

33מֶה מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מִכֶּסֶף מֵעֵשׂוֹר?.....

34לָתֵת בְּסִבֵּר פָּנִים יְפוֹת.....

34שְׂמוֹנָה מַעֲלוֹת בַּצְדָקָה.....

35צְדָקָה נוֹתְנִים מִיָּד.....

35גִּבְאֵי צְדָקָה.....

36גְּמִילוּת חֶסֶדִים.....

36פְּרָסוֹם הַצְדָקָה.....

36מֵהֶלְכוֹת הַלְוָאָה.....

36אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת עַמִּי.....

37הַלְוָאָה רַק בְּעֵדִים אוֹ בְּשֹׁטֶר.....

37לֹא תִגָּשׁ.....

37מֶה עוֹשִׂים בְּכֶסֶף הַהַלְוָאָה?.....

38כְּבוֹד אֵב וְאֵם.....

38כִּבֵּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ.....

מהו "כבוד" הורים?

מהי "יראה" מההורים?

קריאה בשם אביו ואמו

להעיר הורים משנה

הורים שאינם שומרים מצוות

מתי בן אינו חייב לשמע בקול הוריו?

למוד תורה עם אבא

רפוי ההורים

הנהגת ההורים בילדיהם

כבוד אחר פטירתם

שאר אנשים שצריך לכבדם

כבוד רב, כבוד זקן וכבוד כהן

והדרת פני זקן - זה שקנה חכמה

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן

כיצד קמים בפני זקן או חכם?

כבוד אשת תלמיד חכם

כבוד בעל מצוות

"וקדשתו" - כבוד כהן

שמוש בכהן

בקר חולים

בקשת רחמים

הנהגת המבקרים

ואהבת לרעך כמוך - אני ה'

דרך ארץ

א. "ואהבת את ה' אלהיך" שיהא שם שמים מתאהב על ידך. שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו? אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה! אוי להם לבריות שלא למדו תורה! פלוני שלמד תורה - ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתקנים מעשיו. עליו הכתוב אומר [ישעיהו מט] "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".

ב. אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? אוי לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלמדו תורה, אוי לו לרבו שלמדו תורה! פלוני שלמד תורה - ראו כמה מקלקלין מעשיו וכמה מכערין דרכיו! [יומא דף פו עמוד א].

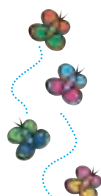
ג. משאו ומתנו של תלמיד חכם באמת ובאמונה. אומר על לאו - לאו, ועל הן - הן. מדקדק על עצמו בחשבון ונותן ונותן לאחרים כשיקח מהן ולא ידקדק עליהן. ונותן דמי המקח מיד. ואינו נעשה לא ערב ולא קבלן. לא מחיב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חיבה אותו תורה, כדי שיעמד בדבורו ולא ישנהו. ואם נתחייבו לו אחרים בדין - מאריך ומוחל להן ומלוה וחונן. ולא ירד לתוך אמונת חברו, ולא יצר לאדם לעולם בחייו. קללו של דבר, יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים, מן הנעלבים ולא מן העולבים. ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר: "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר" [ע"פ רמב"ם הלכות דעות פרק ה הלכה יג].

ואהבת לרעך כמוך

ד. מצוה לאהב כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך", לפיכך צריך לספר בשבח חברו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו. וצריך לשמור על כבוד חברו כמו שהוא רוצה בכבוד עצמו, ומי שמתקבד בקלון חברו - אין לו חלק לעולם הבא [ע"פ רמב"ם הלכות דעות פרק ו הלכה ג].

ה. הגמרא מספרת: מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי הזקן, אמר לו: גירני על מנת שתלמדני כל התורה כלה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנן שבידו. בא לפני הלל, גיר אותו. אמר לו הלל: "דעלך סני - לחברך לא תעביד" - [מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך] זו היא כל התורה כלה, ואידך - פרושה הוא, זיל גמור [השאר הוא הפרוש - לך ולמד. שבת ל, ב]. וזהו שכתוב בגמרא במקום אחר "ואהבת לרעך כמוך" - ר' עקיבא אומר: זהו כלל גדול בתורה [ירושלמי נדרים פרק ט ה"ד].

ו. וכך הסביר הרמב"ם איך לקיים את המצוה הזאת: שצונו לאהב זה את זה כמו שנאהב את עצמנו, ושתהיה חמלתי ואהבתי לאחי - כחמלתי ואהבתי לעצמי, בממונו ובגופו וכל מה שיהיה ברשותו או שירצה אותו. וכל מה שארצה לעצמי - ארצה לו כמוהו, וכל מה שאשנא לעצמי ולבני ביתי - אשנא לו כמוהו. זה מה שכתוב בפסוק: "ואהבת לרעך - כמוך" [ספר המצות מצות עשה רו].

ז. בכלל המצוה הזאת לבקר חולים ולנחם אבלים. לשמח הפלה והחתן ולסיע בחתנתם. לקבל אורחים ולדאג לצרכיהם וכל כיוצא בזה. דברים אלו הם גמילות חסדים שבגופו שאין להם שעור. והם בכלל "ואהבת לרעך כמוך" [ע"פ רמב"ם הלכות אבל פרק יד הלכה א].

ח. שכר הלוי והטפול באורחים - מרבה מן הכל, והוא החוק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה: מאכיל עובדי דרכים ומשקה אותם ומלנה אותם, ו"גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה", שנאמר "וירא והנה שלשה אנשים", ולוים יותר מהכנסתם, אמרו חכמים "כל שאינו מלנה כאלו שוכר דמים" [שם הלכה ב].

יום ראשון א' תמוז

ט. בספר החנוך כתב: מצות אהבת ישראל היא לאהב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמל על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו. ואמרו בספרי: "אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה" כלומר הרבה מצוות שבתורה תלויות בכך, שהאובד חבירו כנפשו - לא יגנב ממונו, ולא יונהו בממונו ולא בדברים, ולא יסיג גבולו, ולא יזיק לו בשום צד. ועוד כמה וכמה מצוות אחרות תלויות בזה [ע"פ מצוה רמג].

י. אמרו רבותינו זכרונם לברכה [ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א] המתכבד בקלון חבירו - אין לו חלק לעולם הבא. והמתנהג עם חבירו דרך אהבה ושלוש ורעות ומבקש תועלתם ושמח בטובם - עליו הכתוב אומר "ישראל אשר בך אתפאר" [שם].

יא. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן. ומי שעובר עליה ולא נזהר בממון חבירו לשמרו, וכל שכן מי שהזיק את ממון חבירו או שצער אותו באיזה דבר - חייב לשלם, ומלבד כל זה גם בטל מצות עשה של "ואהבת לרעך כמוך" [ע"פ מצוה רמג].

יב. ומצוה זו נוהגת אף בפושעי ישראל. ואפלו פושע שנדון בבית דין למיתה - חייבים לנהג בו מצות "ואהבת לרעך כמוך" ולהקל עד כמה שאפשר בכאב מיתתו! ואם פושע גדול דינו כף - אנשים אחרים על אחת כמה וכמה, ואפלו חוטאים [ב"ק נא: ועוד. ועיין לקמן שהמצוה לעזור לשונא קודמת למצוה לעזור לאוהב].

יג. כתב ה"מנחת חנוך" תפלה על אהבת ישראל בלשון קצרה [מצוה רמג]: "ה' יתברך ישים חלקנו מן האוהבים אותו ואת ישראל, דקב"ה וישראל חד הוא" [שהקדוש ברוך הוא ועם ישראל - מקושרים זה עם זה].

יד. על פי דברי האר"י ז"ל טוב שבבקר לפני התפלה, יקבל כל אחד על עצמו לאהב כל אדם מישראל. ולכן אם יש אדם מישראל בצרה - יתפלל עליו כל יום בפרוש, ועל ידי זה תכלול תפלתו בתפלת כל ישראל, ותעשה פרי למעלה [בא"ח מקץ ה.]. ויזהר לומר זאת בלב שלם: "הריני מקבל עלי מצות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך'. והריני אוהב את כל אחד מבני ישראל כנפשי ומאודי. והריני מצמן את פי להתפלל לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא".

טו. מי שאוהב את הגר שנכנס תחת כנפי השכינה מקיים שתי מצות עשה: אחת מפני שהוא ככל אחד מישראל. ואחת מפני שהוא גר, והתורה אמרה "ואהבתם את הגר". צוה ה' על אהבת הגר כמו שצוה על אהבת עצמו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך", הקב"ה עצמו אוהב גרים שנאמר "ואהב גר" [רמב"ם הלכות דעות פ"ו ה"ד].

יום שני ב' תמוז

לא תשנא את אחיך בלבבך

טז. כל השנאה אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה שנאמר: "לא תשנא את אחיך בלבבך", ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב, אבל המכה את חברו אף על פי שאינו רשאי אינו עובר משום "לא תשנא", אלא משום "לא יסיף להכתו" [שם הל' ה.].

יז. כשיחטא איש לאיש לא ישנאנו וישתק כמו שנאמר ברשעים "ולא דבר אבשלום עם אמןון למרע ועד טוב, כי שנה אבשלום את אמןון", אלא מצוה עליו להודיעו ולומר לו: למה עשית לי כך? ולמה חטאת לי בדבר פלוני? שנאמר "הוכח תוכיח את עמיך", ואם חזר ובקש ממנו למחל לו - צריך למחל. ולא יהא המוחל אכזרי שנאמר "ויתפלל אברהם אל האלהים" [על אבימלך, שם ה"ו וה"ז].

יח. מי ששונא את חברו בגלל סבות אישיות או בגלל סבות של אמונה ומצות - צריך לכפות את יצרו ולהשתדל בטובתו של חברו כדי שלא תרבה השנאה, ויעשה כל שביכולתו לאהב אותו כדי שיקדים המצוה קראוי [תוס' פסחים קיג. שיטה מקובצת ב"מ לג.].

יט. בית ראשון נחרב בגלל עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים ונבנה אחרי שבעים שנה. בית שני נחרב בגלל שנאת חנם ועברו מאז ועד שנת תשס"ח - 1940 שנה, וצדין לא נבנה - ללמדך כמה גדול כחה של שנאת חנם.

כ. הגמרא מספרת על המצב שהיה בתקופת חרבן בית שני, וממשיכה "אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכלן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם: רבי מאיר ורבי יהודה ור' יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע, והם הם העמידו תורה אותה שעה. תנא: כלם מתו מפסח ועד עצרת". ובגלל דבר נורא זה אנו נוהגים עד היום מנהגי אבלות בימי ספירת העומר - כיון שחטא זה שלהם עדן נמצא בינינו. שכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו [יבמות דף סב עמוד ב].

יום שלישי ג' תמוז

הקם תקים עמו

כא. כתב הרמב"ם: שצונו להדמות לדרכי ה' בכל יכלתנו, שנאמר "והלכת בדרכיו": מה הקב"ה נקרא חנון - אף אתה היה חנון. מה הקב"ה נקרא רחום - אף אתה היה רחום וכו' [ע"פ סה"מ עשה ח'].

כב. מי שראה את חברו בדרך עם סוס או חמור וכד' ובהמתו רובצת תחת משאה, בין שהיה עליה משא הראוי לה בין שהיה עליה יותר ממה שראוי לה - הרי זה מצוה לסיעו לפרק מעליה, שנאמר: "עזב תעזב עמו" [רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יג ה"א]. והוא הדין ברכב התקוע בצד הדרך, שמצוה לסיעו כפי יכלתו: בתקון הרכב, בקריאה לעזרה או בהשעת נוסעי הרכב התקוע לכיוון הרצוי להם [אחרונים].

כג. לאחר שפרק, לא יניח את חברו בצער וילך לו אלא יעזר לו לחזר ולטען על בהמתו, שנאמר: "הקם תקים". פרק וטען וחזרה ונפלה, חיב לפרק ולטען פעם אחרת, ואפילו מאה פעמים, שנאמר: "עזב תעזב", "הקם תקים עמו". לפיכך צריך לילך עמו עד פרסה שמא יצטרך לו, אלא אם כן אומר לו בעל המשא "איני צריך לך".

כד. כתיב: "כי תראה חמור שנאך רבץ תחת משאו וגו'", שזנא זה מישראל הוא, והיאך יהיה ישראל שזנא לישראל, והכתוב אומר "לא תשנא את אחיך בלבבך"? אמרו חכמים, כגון שראהו שעבר עברה ועדין לא עשה תשובה, אם מצאו בצער על משאו, מצוה לפרק ולטען עמו ולא יניחנו כך, כיון שאין התורה רוצה שתהיה בישראל שנאה גמורה על שאינו שומר מצות, אלא קפידה בלבד. ואם לא יעזרנו יגיעו חס ושלום לידי שנאה גמורה.

כה. הגמרא אומרת שמצוה לעזר דוקא לשונא כדי לכפות את יצר הרע. ומסבירים תוס' [במסכת פסחים קיג:]: "כיון שהוא שונא - גם חברו שזנא אותו, דכתיב [משלי כז] "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם" ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה", ולכן צוה תורה לכפות את יצר הרע ולעזר דוקא לשונא שלא יגיעו לשנאה גמורה. ובשיטה מקבצת [ב"מ לג.] הביא בשם הרמב"ן שסתם שונאים שרבו ביניהם צריך זה לכך את יצרו ולעזר לזה, ודוקא לשונא יותר מלחברו, וכל זה כדי שלא יהיו שונאים של ממש.

כו. ועוד יש טעם למה מצוה לסייע דוקא לרחוק תחלה, כדי שלא יבואו לידי סכנה שיראה אחד את חברו בצד הדרך בצרה ולא יעזר לו. והתורה הקפידה על נפשות ישראל בין רשעים בין צדיקים, שנאמר: "אמר אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחרפץ במוות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחתה".

כז. אם יש לפנינו שניים שצריכים לפרק, אחד אוהב ואחד שונא - מצוה לסייע לשונא. ואפלו ה"אוהב" צריך עזרה לפרק ונ"שונא" צריך עזרה לטעון, וכשמסייע לאוהב הוא גם מונע צער בעלי חיים - אף על פי כן מצוה לעזר קדם לשונא, כדי שלא תרבה שנאה בישראל.

כח. הגמרא מביאה מעשה באחד מגדולי התנאים - רבי ישמעאל ברבי יוסי - שהיה הולך בדרך וראה אדם אחד שהיה סוחב עצים על גבו. מרב כבודם הניחם לנוח. כשרצה להמשיך בדרכו בקש מרבי ישמעאל לסייע בהעמסת החבילה על כתפו. מצד הדין היה רבי ישמעאל פטור מכך כיון שהוא "זקן וחשוב" ואין זה לפי כבודו להרים חבילת עצים ברחוב, אבל רבי ישמעאל רצה לנהג "לפנים משורת הדין" ולא להחשיב את עצמו ולהמנע ממצוה זו, ומצד שני אין זה כבוד לתורה שראש ישיבה חשוב גרים חבילת עצים ברחוב. מה עשה רבי ישמעאל? שאל את האדם הזה: כמה שנה חבילת עצים זו? - "אמר ליה: פלגא דזוזא". נתן רבי ישמעאל חצי זוז תמורתה ואחר כך הפקיר אותה. אך בכך לא נסתים הענין, כיון שאותו אדם הרים מיד את חבילת העצים וזכה בה לעצמו מן ההפקר, ושוב בקש מרבי ישמעאל לסייע בהרמת העצים על כתפו. קנה רבי ישמעאל פעם נוספת את העצים, בחצי זוז נוסף, אולם כעת הפקיר רבי ישמעאל את העצים לכלם מלבד לאותו איש. הקשתה הגמרא על רבי ישמעאל: הרי הפקיר שכזה אינו הפקיר? ונענתה הגמרא: אמת, ההפקר היה הפקיר לכל, אך כדי שלא יזכה הלה פעם נוספת בעצים וחוזר חלילה, אמר רבי ישמעאל שזה לא הפקיר לאותו איש [בבא מציעא דף ל.].

לא תעמר על דם רעך

כט. הרואה את חברו בצרה ויכול להצילו - חייב לטרוח ולהצילו, וכל המקום נפש אחת מישראל, כאלו קים עולם מלא [נעין יו"ד קנ"ח שו"ע חו"מ תכו ופ"ת שם].

ל. אם לא יכול להצילו בעצמו אך יכול לשכור אחרים להצילו, חייב לעשות כן ויכול אחר כך לבקש מהנצול את הממון שהוציא. ואפלו יודע שאין אפשרות לנצול לשלם או שהוא אדם קמץ ולא יצליח להוציא ממנו מיד - עם כל זה לא נפטר מחובת הצלת נפש חברו.

לא. אם יודע על אנשים הזוממים רע על מישהו ואין בכוחו למנעם - מצוה לספר לאדם שעלול להפגע על מנת שיציל את עצמו.

לא תקם ולא תטור

לב. הנוקם מחברו עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תקם", והיא מדה רעה עד מאוד. וראוי לו לאדם להעביר על מדותיו ואף על פי שפגעו בו - יסלח. שכל דברי העולם הזה אינם חשויים כדי לנקם עליהם.

לג. כיצד היא הנקימה? אמר לו חברו: השאילני קרדמך. אמר לו: איני משאילך! למחר צריך לשאל ממנו, אמר לו חברו: השאילני קרדמך. אמר לו: איני משאילך קרדמך. אמר לו: השאילני שור זה. ולא רצה שמעון. לזמנים בא שמעון לראובן לשאל ממנו או לשכר ממנו ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך ואיני כמותך, לא אשלים לך כמעשירי! העושה כך - עובר ב"לא תטור", אלא ימחה הדבר ולא ישמרנו בלבו [שם הלכה ח].

לד. כל הנוטר [שומר שנאה] לאחד מישראל - עובר בלא תעשה שנאמר: "ולא תטור את בני עמך", כיצד היא הנטייה? ראובן שאמר לשמעון: השכר לי בית זה. או: השאילני שור זה. ולא רצה שמעון. לזמנים בא שמעון לראובן לשאל ממנו או לשכר ממנו ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך ואיני כמותך, לא אשלים לך כמעשירי! העושה כך - עובר ב"לא תטור", אלא ימחה הדבר ולא ישמרנו בלבו [שם הלכה ח].

לה. ולמה אסרה תורה לשמור בלבו את הרעה שעשו לו? שכל זמן שהוא נוטר את הדבר זוכרו - שמא בא לנקם, לפיכך הקפידה תורה על הנטייה עד שימחה העון מלבו ולא יזכרו כלל. וזו היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ ומשפחה ומתנחלים של בני אדם זה עם זה [שם].

לו. מובא בתלמוד ירושלמי: "כתיב 'לא תקם ולא תטור את בני עמך', הין עבדא, הוה מקטע קופד ומחת סכינא לידוי תחזר ותמחי לדידה?" והסבר הדברים כך הוא: אדם היה חותך ירקות ונפצעה יד אחת מהסכין שביד השנייה, וכי תחתך היד הנפוצה את היד שפגעה בה? ודאי שלא, כיון שהן שתי ידיים לגוף אחד. כך עם ישראל הם גוף אחד! אין שום תועלת בכך שאדם ינקם בחברו שעשה לו רעה, וגם אין תועלת אם ישמר ויזכר את רעת חברו [מסכת נדרים פרק ט דף מא עמוד ג ה"ד].

לא תחמד - לא תתאוה

לא. כל החומד ביתו או כליו של חברו, או כל דבר שאין בדעת חברו למכרו, והחומד משדל את בעל החפץ למכרו עד שמכרו לו - עובר ב"לא תחמד". וממתי עובר ב"לא תחמד"? משעה שהפציר בו בדבור ושלח לו אנשים שישיפיעו עליו למכור [ע"פ רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק א הלכה ט. וספר המצוות לא תעשה רסה].

לב. כל המתאוה לביתו או לכליו של חברו וכל כיוצא בהן משאך דברים שאפשר לו לקנותן ממנו, כיון שהשגב בלבו היאך יקנה דבר זה ונפתה לבו בדבר, עבר בלא תעשה, שנאמר [דברים ה' י"ח] "לא תתאוה" - ואין תאוה אלא בלב בלבד [שם הלכה י].

לט. התאוה מביאה לידי חמוד, והחמוד מביא לידי גזל. שאם הבגלים לא רצו למכור, למרות שהקונה העלה את המחיר, או שנסה לשכנע אותו באמצעות חברים ולא הצליח, הוא עלול לבא לידי גזל שנאמר "וחמדו שדות וגזלו", ואם עמדו הבגלים בפניו להציל ממנו או מנעוהו לגזל עלול לבא לידי שפיכות דמים כמו שארע במעשה של אחאב ונבות [שם הלכה יא וסה"מ שם רסו].

מ. הא למדת שהמתאנה עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהתאנה בהפצרו שהפציר בבקשה מהן עובר בשני לאוין, לכן נאמר לא תחמוד ולא תתאנה, ואם גזל - עבר בשלושה לאוין [הלכה יב].

מא. אסור זה חל גם אם מפציר בחברו שיתן לו את החפץ במתנה, ואפילו מדבר בספר קדוש וכד' [רב ברכות אות ל סעיף ב ובא"ח כי תבוא יז].

יום ראשון ח' תמוז

לא תקלל חרש

מב. אסור לקלל חרש ואסור לקלל כל אדם. ולמה אמרה תורה "חרש"? לומר לך שאין לקלל את האמלל שבאדם [מכילתא משפטים כא יז]. וכמו כן אסור לקלל את גדולי הצבור שנאמר "ונשיא בעמך לא תאר". ואסור לקלל גם את כל מי שביניהם, דהינו כל אדם, שנאמר "בעמך לא תאר".

מג. מי שמקלל חברו בשם עובר בלאו אחד והוא "לא תקלל חרש". ומי שמקלל הדין עובר בשני לאוין ולוקה שתיים. ומי שמקלל נשיא לוקה שלש [ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שיז].

מד. אל יוציא אדם דבר מגנה מפיו [פסחים ג']. וברית כרותה לשפתיים, ולכן יזהר אדם בלשונו שלא לקלל אפילו ברצונו. וכמה מעשים מובאים בגמרא ונקראו "שגגה שניצאה מלפני השליט", והם דבורים שליליים שנאמרו על ידי גדולי ישראל, ונתקיימו מיד למרות שהיו לרעה, לא עלינו.

יום שני ט' תמוז

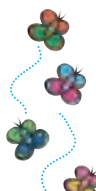

ולפני עור לא תתן מכשל

מה. אסור לתת מכשול לפני עור ולפני כל אדם. ולא דוקא מכשול של חפץ או בור ברשות הרבים אלא כל מכשול שבעולם. כיצד? אמר לך אדם: מה דעתך על פלונית? אל תאמר לו "כשרה" והיא אינה אלא פסולה. היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו: "מכר את שדך, וקנה לך חמור", ואתה הולך וקונה את שדהו בעקיפין. שמוא תאמר: עצה טובה אני נותן לו! הרי הדבר מסור ללב, שנאמר "ויראת מאלהיך - אני ה'" [ע"פ ספרא קדושים פרשה ב].

מו. אסור לקנות מן הגזלן דבר הגזול, שכל העושה דברים אלו וכיוצא בהם מחזיק ידי עוברי עברה ועובר על "ולפני עור לא תתן מכשל" [ויקרא יט, יד].

מז. עין לקמן בהלכות לשון הרע, שאסור לדבר על אדם דברים טובים בפני שונאיו, שפון הסתם יתחילו לדבר עליו רע ויהרי זה בגדר "ולפני עור לא תתן מכשל".

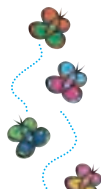
ועשית הישר והטוב

מח. מלבד כל המצוות שבין אדם לחברו צוּתה התורה "ועשית הישר והטוב" שחיב אדם לעשות הטוב אף על פי שאינו מחיב מהדין. ולמדו מכאן שאדם שמוכר את ביתו, וזותו של השכן הקרוב לקנות קודמת לזכותו של אדם אחר.

מט. מעשים רבים מובאים בגמרא על חובת עשית הטוב לפנים משורת הדין. ומעשה מפרסם יש בגמרא [בבא מציעא פג.] על רבה בר בר חנן ששכר סבלים להעביר חביות זין ושברו הסבלים את החביות. לקח רבה בר בר חנן את גלימתם של הסבלים עד שישלמו לו את הנזק שגרמו. הלכו הסבלים להתלונן לפני רב, אמר לו רב: החזר להם את הגלימות. שאל רבה בר בר חנן: וכי זה הדין? ענה לו רב: כן! שנאמר [משלי ב']: "למען תלך בדרך טובים". החזיר להם את הגלימות. אך הסבלים לא נרגעו ובקשו גם את שכר העבודה, וגם כאן הסכים עמהם רב וחזבו לשלם. שוב שאל רבה בר בר חנן: זה הדין? ענה לו רב: כן, שנאמר [משלי שם] "וארחות צדיקים תשמר".

נ. המחזר אחר דבר לקנותו או לשכרו, בין קרקע בין מטלטלים, בין מנכרי בין מישראל, וכבר סכמו את המחיר אף לא עשו קנין ובא אחר וקנאו או שכרו - נקרא "רשע". אבל אם עדין לא הסכימו על המחיר אלא שהמוכר רוצה בכך והקונה רוצה בפחות - מתר לאחר לקנותו. [ש"ע חו"מ רלז, א].

נא. הנותן לחברו כסף לקנות לו קרקע או חפץ, והלך השליח וקנה את החפץ בכסףו לעצמו, הרי זה "רמאי". ואם קנאו מכסף המשלח - חיב לתת למשלח [רמב"ם הלכות מכירה פרק ז הלכה י שולחן ערוך שם כפג סע"ף ב].

בצדק תשפט עמיתך

גב. אמרו חכמינו ז"ל על הפסוק "בצדק תשפט עמיתך" - הוי דן את כל האדם לכף זכות [אבות א ו], ששם יראה בחברו התנהגות שיש בה צד זכות וצד חובה - יטה לכף זכות [מרכבת המשנה אבות ו משנה ה ו]. והחושד בכשרים לוקה בגופו [יומא י"ט].

גב. תנו רבנן: הדין חברו לכף זכות דנין אותו לזכות. ומעשה באדם אחד שיגרד מגליל העליון ונשפר אצל בעל הבית אחד בדרום שלש שנים. ערב יום הפורים אמר הפועל לבעל הבית: תן לי שכרי, ואלך ואזון את אשתי ובני. אמר לו: אין לי מעות. אמר לו: תן לי פרות. אמר לו: אין לי. - תן לי קרקע. - אין לי. - תן לי בהמה. - אין לי. - תן לי כרים וכסתות. - אין לי. הפשיל כליו לאחוריו, והלך לביתו בפחי נפש. לאחר הרגל נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו משוי שלשה חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים, והלך לו לביתו של אותו פועל. אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו. אמר לו: בשעה שאמרתי לך, תן לי שכרי ואמרתי אין לי מעות במה חשדתני? - אמרתי: שמא פרקמטיא [סחורה] בזול נודמנה לך, ולקחת בהן. - ובשעה שאמרתי לך תן לי בהמה ואמרתי אין לי בהמה במה חשדתני? - אמרתי: שמא משכרת ביד אחרים. - בשעה שאמרתי לך תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע במה חשדתני? - אמרתי: שמא מחפרת ביד אחרים היא. - ובשעה שאמרתי לך אין לי פרות במה חשדתני? - אמרתי: שמא אינן מעשרות. - ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתני? - אמרתי: שמא הקדיש כל נכסיו לשמים. - אמר לו: הנה! הנה! הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חברי בדרום התיירו לי כל נדרי. ואתה, כשם שדנתני לזכות - המקום דין אותך לזכות [שבת קכז].

מדבר שקר תרחק

א. צריך אדם להזהר בלשונו מאד שלא לשקר, וכבר אמרה תורה [שמות כג, ז]: "מדבר שקר תרחק". והסביר דוד המלך בתהלים מעלת ענין זה [פרק לד] "מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב. נצור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמה: סור מרע ועשה טוב בקש שלום וירדפהו".

ב. אמרו חכמינו ז"ל שמותר לשנות בשלשה דברים: "במסכתא ובפניא ובאשפיזא" [חז"מ רס"ב ע"ש] מפני הנגיעות: שלא יאמר אדם למדתי את כל התורה אף על פי שלמד אותה; ובענינים שבינו לבניה אין לו לספר לאחרים, ואם שואלים לא יענה; ולא ידבר על רעהו אפילו דברים טובים שעלולים לגרום רעתו כגון לספר על מעשי הצדקה שלו וכד', באפן שגורם לאנשים רבים שיבואו לבא לבקש מאותו אדם צדקה.

ג. אם יבוא נכרי או יהודי ויאמר לאדם: "הללו לי מעות" והמלוה חושש שהללו לא יחזיר את ההלוואה, אסור לשקר ולומר "אין לי". ואף על פי שאמרו "מתר לשנות משום דרכי שלום", אין זה אלא במה שכבר עבר ולא על ההווה, ויש חולקים [ספר חסידים, הביאו "מגן אברהם". ועי' בחז"מ, ובתוס' ב"מ, ורש"י, שנראה שאין דעתם כן. גם בשו"ע ר"ז השאיר דברי ספר חסידים הנ"ל בצ"ע].

ד. בשעה שקרא אגריפס המלך "לא תוכל לתת עליך איש נכרי וגו'" זלגו עיניו דמעות מפני שלא היה מזרע ישראל. אמרו לו: אחינו אתה! ובאותה שעה נתחייבו ישראל כליה על שהחניפו לאגריפס המלך. שאף על פי שלא היה בידם למחות בידו על שהוא מולך שלא כדיו, מכל מקום היו צריכים לשתק ולא להחזיקו בכך. וזה ענש המחניף בדבר עברה מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה. ומיהו אם מתירא שלא יהרגנו - מותר לו לומר "יפה עשית" אפלו עבר עברה.

יום שישי י"ג תמוז

דובר אמת בלבבו

ה. אדם ירא שמים צריך לקיים אפלו את מחשבת לבו. שאם חשב וגמר בלבו למכור בסכום מסוים, והקונה לא ידע ממחשבתו והוסיף לו על סכום זה, לא יקח ממנו כי אם הסכום שגמר בלבו, לקיים מה שכתוב "ודבר אמת בלבבו". וכן הלוקח שגמר בלבו לקנות בסכום כך וכך, אין לו לחזור בו. וכן כל כיוצא בזה בשאר דברים שבין אדם לחברו יש לו לקיים מחשבות לבו אם גמר בלבו לעשות איזה טובה ויש בידו לעשותה.

ו. שלשה הקדושים ברנך הוא שונאן: המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחברו ואינו מעיד לו, ומי שרואה דבר רע בחברו ומעיד בבית דין יחידי ואף על פי שבדרך כלל יש מצוה להעיד, כאן הקב"ה שונא את המעיד, כיון שממילא לא יקבלו את עדותו שהרי הוא עד אחד, והוא רק מוציא שם רע על חברו [עין לקמן בהלכות לשון הרע].

ז. מי שאומר לחברו שיתן לו איזו מתנה קטנה, וה"מקבל" סמך על כך שבדאי יתן לו, אם הנותן חזר בו ולא נתן לו הרי זה מ"מחסרי אמונה". אבל במתנה מרבה אין בה "חסרון אמונה" שהרי המקבל לא סמך על כך. ומכל מקום בשעה שהוא אומר לתן לו, צריך לומר דבר זה באמת ולא מתוך כוונה שלא לעשות כי אסור מן התורה לדבר אחד בפה ואחד בלב, שנאמר: "איפת צדק והין צדק יהיה לכם" - שיהא "הן" שלך "צדק" ו"לאו" שלך "צדק" [שו"ע חו"מ סי' רד].

ח. מי שאמר כי יתן לעני מתנה מועטת או מתנה מרבה - אינו יכול לחזור בו מפני שנעשה כמו נדר. אך אם לא הוציא דבר זה בפיו אלא רק גמר בלבו לתן צדקה לעני, יש אומרים שצריך לקיים מחשבתו. ולדעת מרן השו"ע אין עליו חיוב כנדר כיון שמדבר במחשבה בלבד [עין שו"ע חו"מ ריב סע' ח ושו"ע יו"ד סי' רנח].

שְׁאֲרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עוֹלָה

ט. רְאוּי לֹא לֵאדָם לַעֲמֹד בְּדְבוּרוֹ אֶפְלוּ הַשְׁתַּנָּה הַמְּחִיר, שְׁאֶפְלוּ עֲדִין לֹא שָׁלֵם וְלֹא עָשָׂה קִנְיָן וְאֶפְלוּ לֹא סִמֵּן אֶת הַחֶפֶץ שֶׁבְּרָצוֹנוֹ לְקִנּוּת - אִם סָכְמוּ עַל הַמְּחִיר אֵין לְשׁוּם אֶחָד מֵהֶם לְחֹזֶר. וְיִמִּי שֶׁהוּא חוֹזֵר, בֵּין הַלּוֹקֵחַ וּבֵין הַמוֹכֵר, הִרִי זֶה מִ"מַּחֲשָׁרִי אֲמָנָה" וְ"אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הַיָּמָנוּ". כִּי רְאוּי לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד בְּדְבוּרוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "שְׁאֲרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עוֹלָה וְלֹא יִדְבְּרוּ כָזָב".

י. מִי שֶׁשָּׁלֵם אֶפְלוּ רַק מִקְצֵת מִמְּחִיר הַחֶפֶץ הַנִּקְנָה אוֹ שֶׁרָשַׁם עַל הַחֶפֶץ סִמֵּן בְּכַנִּי הַמוֹכֵר, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא נַעֲשָׂה קִנְיָן - כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין הַלּוֹקֵחַ בֵּין הַמוֹכֵר, לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל וְחִיב בְּ"מִי שֶׁפָּרַע", דְּהֵיִינוּ שֶׁמִּקְלָלִים בְּבֵית דִּין וְאוֹמְרִים לוֹ "מִי שֶׁפָּרַע מֵאֲנָשִׁי דּוֹר הַמִּבּוּל וּמֵאֲנָשִׁי דּוֹר הַפְּלָגָה וּמֵאֲנָשִׁי סְדוּם וְעַמּוּרָה וּמִמְצָרִים שֶׁטְבָּעוּ בָּיָם הוּא יִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדְבוּרוֹ".

יא. יֵשׁ מִקְדּוּמוֹת שֶׁנֶּהוּג בָּהֶם שֶׁכָּל הַעוֹשָׂה סִמֵּן עַל הַמִּקְח - הִרִי זֶה קִנָּה אוֹתוֹ. וּבִמְקוֹמוֹת אֲלוֹ הִרִי זֶה נֶחֱשֵׁב כְּמוֹ קִנְיָן, וְהַמוֹכֵר אוֹ הַקּוֹנֶה אֵינָם יְכוּלִים לְחֹזֶר בָּהֶם. וְאֵין לְשִׁנוֹת הַמִּנְהָג [שׁו"ע חו"מ ר"א].

אֵל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו - שְׁלֹא לְרֵמוֹת

יב. צָרִיךְ לְהִזָּהֵר מֵאֵד שְׁלֹא לְרֵמוֹת אֶת חֲבֵרוֹ. וְכָל הַמְּרַמֶּה אֶת חֲבֵרוֹ, בֵּין שֶׁהַמוֹכֵר מְרַמֶּה אֶת הַלּוֹקֵחַ, בֵּין שֶׁהַלּוֹקֵחַ מְרַמֶּה אֶת הַמוֹכֵר, עוֹבֵר בְּלֹא, שְׁנֵאֲמַר: "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לַעֲמִיתְךָ אוֹ קִנָּה מִיַּד עַמִּיתְךָ - אֵל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו". אֵל תּוֹנוּ פְּרוּשׁוֹ אֵל תִּרְמוֹ. וְהִיא הַשְׁאֵלָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁשׁוֹאֲלִין אֶת הָאָדָם בַּשְּׁעָה שֶׁמִּכְנִיסִין אוֹתוֹ לְדִין: נִשְׁאֵת וְנִתֵּת בְּאִמּוּנָה?

יג. כֶּשֶׁם שֶׁיֵּשׁ אֲסוּר אוֹנָאָה וְרִמְאוֹת בַּמֶּשָׁא וּמִתֵּן, כֵּךְ יֵשׁ אֲסוּר אוֹנָאָה בַּשְּׂכִירִיוֹת וּבַקְּבָלָנוֹת וּבַחֲלָפֹת מִטְבָּעוֹת.

גִּנְבַת דַּעַת

יד. אֲסוּר לְגַנֵּב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, בֵּין יְהוּדִי וּבֵין נֹכְרִי, וְאֲסוּר לְרֵמוֹתָם בְּדְבָרִים אֵף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּזָה חֲסָרוֹן מָמוֹן. וְלִכְן אֲסוּר לְמַכּוֹר, אֶפְלוּ לְגוֹי, בָּשָׂר נְבִלָה כְּאֵלוֹ זֶה בָּשָׂר שְׁחוּטָה.

טו. הַנִּכְנָס לַחֲנוּת וְטוֹעֵם מִשְׁהוֹ כְּאֵלוֹ כְּדִי לְקִנּוּת וְאֵין כּוֹנֵנוֹ לְקִנּוּת כְּלוּם - הִרִי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת וְגַם גֹּזֵל בְּגִדוֹ, כִּי אֵין בַּעַל הַחֲנוּת מוֹחֵל אֵלָּא לְמִי שֶׁרוּצָה לְקִנּוּת בְּאֻמָּת [ע' ב"ח כִּי תִצָּא ט].

טז. אִם מוֹכֵר דְּבַר שֵׁשׁ בּוֹ מוּם, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹהַ כְּמוֹ שֶׁהוּא מוֹכְרוֹ - צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לַלּוֹקֵחַ אֶת הַמוּם. אֲבָל אִם נוֹתֵן מִתְּנָה לְחֲבֵרוֹ וְיֵשׁ בָּהּ אֵיזָה מוּם - לֹא חִיב לְהוֹדִיעוֹ.

יז. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזָה דְּבַר לְמַכּוֹר, אֲסוּר לוֹ לְיַפּוֹתוֹ כְּדֵי לְרַמּוֹת, כְּגוֹן לְטַשְׁטֵשׁ כְּתָמִי רְטִיבוֹת בְּדִירָה אוֹ לְתַת פְּרוֹת יָפִים בְּרֹאשׁ הַסֵּלְסֵלָה וּבִתְחַתִּית - אֶת הַפְּגוּמִים, וְכָל כִּיּוֹצֵא בָּזָה.

יח. לֹא יִבְקֹשׁ מִחֲבֵרוֹ שִׂיאַכֵּל אֲצֵלוֹ כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁחֲבֵרוֹ לֹא יֹאכֵל וְכָל זֶה כְּדֵי שֶׁחֲבֵרוֹ יִחְזִיק לוֹ טוֹבָה. אֲבָל הַמְּזָמִין אֶת חֲבֵרוֹ לְשִׁמְחָה בְּכֵדִי לְכַבֵּדוֹ, אֵף עַל פִּי שִׂיּוֹדֵעַ שֶׁחֲבֵרוֹ לֹא יָבוֹא, כִּיּוֹן שֶׁכּוֹנֵנוֹ לְכַבֵּד אֶת חֲבֵרוֹ - מֵתָר [בֶּא"ח כִּי תִצָּא יב].

יט. לֹא יִתֵּן לְחֲבֵרוֹ מִתְּנָה כְּשֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יִקְבֹּל. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזָה שֶׁהוּא אֶחָד בִּפְנֵי וְאֶחָד בַּלֵּב, שֶׁמֶרְאָה לְחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא מְכַבֵּדוֹ, וְאֵין כּוֹנֵנוֹ שֶׁלֹּמָה - אֲסוּר. אֲלֵא תְּמִיד יֵהָא פִּיּוֹ וְלִבּוֹ שְׂוִים. וְיִנְהוּג בְּשִׁפְתֵי אֶמֶת וְרוּחַ כְּכּוֹן וְלֵב סְהוֹר.

יום שני ט"ז תמוז

שְׁלֹא יִצְעֵר אֶת חֲבֵרוֹ

אֲסוּר הַכָּאָה

א. אֲסוּר מִהֲתוֹרָה לְאָדָם לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ אֵף אִם הוּא רָשָׁע, קֵל וְחֹמֶר אִם הוּא צָדִיק. וְכָל הַמְּרִים יָד עַל חֲבֵרוֹ לְהַכּוֹתוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ, נִקְרָא "רָשָׁע", שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לָמָּה תִּכֶּה רֵעִי", לָמָּה הִכִּיתָ לֹא נֹאמַר אֲלָא "לָמָּה תִּכֶּה", אֵף עַל פִּי שֶׁצִּדִּין לֹא הִכָּהוּ, נִקְרָא "רָשָׁע". וְכָל שֶׁכֵּן אִם הִכָּהוּ שְׂצִירָה לִילֵךְ וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה, וְלֹא יִכְפֹּר לוֹ עַל כֵּךְ לֹא וְדוּי וְלֹא נְתִינָת צִדְקָה וְלֹא יוֹם הַכְּפֻרִים אֲלֵא עַד שֶׁיִּצְרָה אֶת חֲבֵרוֹ.

ב. יֵשׁ חֶרֶם מִקְדְּמוֹנִים, שֶׁלֹּא לְצַרֵּךְ לְמִנְיָן עֲשָׂרָה לְכָל דְּבַר שֶׁבִּקְדָּשָׁה מִי שֶׁהִכָּה אֶת חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיִּתִּירוּ לוֹ בֵּית דִּין אֶת הַחֶרֶם. וְהֵם יִתִּירוּ לוֹ רֶק כְּשֶׁמִּקְבֵּל עַל עֲצָמוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל שִׂיאָמְרוֹ לוֹ.

ג. מֵתָר לְאָדָם לְהִגֵּן עַל עֲצָמוֹ, וְאִם בָּאוּ לְהַכּוֹתוֹ - מֵתָר לְהַצִּיל אֶת עֲצָמוֹ אֶפְלוּ בְּהַכָּאָה, אִם אֵין אֶפְשָׁרוֹת אַחֲרָת. וְעַל כֵּן כְּגוֹן זֶה אָמְרוּ "הִבָּא לְהִרְגֶּךָ - הִשְׁכֵּם לְהִרְגִּי".

ד. אֲסוּר לְאָדָם לְהַכּוֹת אֶפְלוּ פוֹעֵל אוֹ מִשְׁרֵת שְׁלוֹ וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד כְּהֵן. וְאִם לֹא כְּדָאִי לוֹ לְהַעֲסִיקוֹ - יִפְטָרָהוּ מִעֲבֻדָּתוֹ אֵף לֹא יִכּוֹן.

ה. אִם אֵין לְאָדָם בְּרִירָה אַחֲרָת מֵתָר לוֹ לְהַכּוֹת אֶת בְּנָיו הַקָּטָנִים כְּדֵי לְהַדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, שְׂוִזְהִי טוֹבָתָם. אֵף לֹא יִרְבֶּה בָּכָה, וְלֹא יִכֶּה ח"ו בְּכֹחַ אֲלָא בְּאוֹפֵן רַךְ בִּיּוֹתֵר. וְלֹא יִכֶּה כְּשֶׁהוּא כּוֹעֵס אֲלָא כְּשֶׁהוּא רְגוּעַ. וְכִי שְׂאוֹהֵב אֶת בְּנָיו וּבְנוֹתָיו לֹא צָרִיךְ לְהַכּוֹתָם, כִּי הוּא מְלַמֵּד מוֹסֵר וְדֶרֶךְ אֶרֶץ מִשְׁחָר יִלְדוֹתָם, מִקְטָנוֹתָם - "וְאִהְבֵהוּ שִׁחְרוּ מוֹסֵר", וְאֵינוֹ מוֹגִיעַ כָּלֵל לְמַצֵּב שְׂצִירָה לְהַכּוֹתָם.

אל תונו איש את עמיתו – שלא לגרם צער

ו. אסור לאדם לצער את חברו בדבור אף על פי שאינו מכהו אלא מצערו בדברים בלבד. וזה נקרא "אונאת דברים". ויותר חמורה אונאת דברים מאונאת ממון, שסוף שנגנב אפשר להחזיר, אך כאב שהקאבה לחברך אי אפשר לבטלו. ועוד שהגונב ממונו של חברו פוגע בממונו בלבד, אבל המעליבו ומצער - פוגע בנפשו.

ז. צריך להזהר ביותר מלצער את אשתו ואפלו במלים בלבד, לפי שהאשה רכה בטבעה, ועל צער מעט היא בוכה. והשם יתברך מקפיד על הדמעות, "שערי דמעה לא ננעלו".

ח. צריך להזהר ביותר מלצער את הגר [שו"ע חו"מ רכח סע' ב].

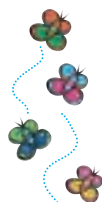
ט. לא יאמר לחברו: בכמה אתה רוצה למכור חפץ זה? והוא אינו רוצה לקנותו, וזו היא אונאת דברים.

י. ה"ה אחד מבקש לקנות תבואה, לא יאמר לו: לך אצל פלוני, והוא יודע שאין לו למכור.

יא. אם ה"ה חברו בעל תשובה, לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים.

יב. אם באו יסורים על חברו לא יאמר לו בדרך שאמרו חברי איוב: מי שסובל - בודאי נענש על מעשיו הרעים! שזה כמוסיף מלח על פצעיו.

יג. אם שאלו מאתו איזה דבר חכמה, לא יאמר למי שאינו יודע: מה דעתך? וכן כל כיוצא בדברים אלו שהם צער הלב.

מכנה שם לחברו

יד. אסור לכנות את חברו בכינוי לגנאי אם פגנתו לבישו, אף על פי שחברו רגיל באותו כנוי ואינו מתבייש בו. ואפלו אין מתכונן לבישו, אם יש במשמעות שם זה מעט גנאי - לא יקרא לו בו.

כל אלמנה ויתום לא תענון

טו. חזב אדם להזהר ביתומים ואלמנות מפני שרוחם נמוכה. אף על פי שהן בעלי ממון. אפלו אלמנות של מלך ויתומיו - מזהרים אנו עליהן.

טז. היאך נוהגין עמהן? לא ידבר אליהם אלא רכות, ולא ינהג בהן אלא מנהג כבוד, ולא יכאיב גופם בעבודה ולא יכאיב לבם בדברים קשים, ויחוס על ממונם יותר מממון עצמו.

יז. כל המקניטם או מכעיסם או הכאיב להם או רדה בהם או אבד ממונם - הרי זה עובר בלא תעשה. וכל שכן המכה אותם או המקללם. ולא זו אף על פי שאין לוקין עליו הרי ענשו מפרש בתורה "וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב". ברית כרת להם מי שאמר והיה העולם, שכל זמן שהם צועקים מחמס הם נענים שנאמר: "כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו".

יח. במה דברים אמורים? בזמן שצער אותם לצרף עצמו, אבל אם צער אותם הרב כדי ללמדם תורה או ללמדם אמונות או להולכים בדרך ישרה - הרי זה מתר, ואף על פי כן לא ינהג בהם מנהג כל אדם אלא יעשה להם הפרש וינהלם בנחת וברחמים גדולים וכבוד שנאמר: "כי ה' יריב ריבם".

יט. אחד יתום מאב אחד יתום מאם - צריכים להזהר מלצערם.

כ. עד אימתי נקראים יתומים לענן זה? עד שלא יהיו צריכין אדם גדול להסמוך עליו ולאמנן ולהטפל בהן, אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו כשאר כל הגדולים.

להזהר בממון חברו לא תגנב ולא תגדל

א. אסור מהתורה לגנב אפלו פחות משוה פרוטה בין מגדול ובין מקטן. אמנם מתר לקח מחברו דבר מעט שאין מקפידים עליו, כגון לטול מחבילה של עצים קיסם קטן לחצץ בו שניו. "ואף זה אוסר בירושלמי ממדת חסידות" [שו"ע שנט סע' א. ובבא"ח כי תצא ח הביא אופן שאסור מהדין].

ב. אסור להשתמש בטלפון של מקום העבודה לצרכים פרטיים, אלא אם קבל רשות מפרשת מבעל הבית. ואם עובד במקום צבורי - מקבל לדבר שיחה או שתים קצרות ביום. ומן הראוי שגם על שיחות אלו יבקש את רשות המנכ"ל או בעל זכות החתימה, ובדוא"א אם רוצה לדבר יותר מכן חזב לבקש רשות.

ג. אף מנכרי אסור לגנב אפלו כל שהוא, וגזל נכרי קשה במיוחד שבנדאי לא ימחל לו, לכך צריך להזהר מאוד [שו"ע חו"מ רלא סע' א לשון בא"ח כי תצא ז]. ובתנא דבי אליהו הביא מעשה באחד שספר לו שמכר תמרים לגוי ורמה אותו במדידה, ואחר כך קנה היהודי שמן במעות שהרויח ברמאות. המשיך היהודי וספר לאליהו הנביא שהכד נשבר וכל השמן נשפך. אמר לו אליהו הנביא: ברוך המקום שאין לפניו משוא פנים! הכתוב אומר "לא תעשק את רעך ולא תגזל", וגזל הנכרי - גזל.

ד. אסור לגנב על דעת להחזיר, כגון שרוצה לקחת לחברו דבר כדי לצערו ומתכנן להחזיר אחר כך או שלוקחו בדרך שחוק.

יום שישי כ' תמוז

והשיב את הגזלה

ה. מצות עשה על הגזלן והגנב להחזיר את מה שלקחו אם החפץ בידיהם ועדין לא נשתנה. אם אי אפשר להחזירו ישלמו את מחיר הגנבה והגזלה. מת הנגזל - יחזיר ליורשיו. ואם אינו יודע מי היורשים, יניח את הממון בבית דין.

ו. אם אבדה הגנבה, או שהשתנתה שנוי שאי אפשר להחזירו כמו שהיה בעת שגנבו, או שבנה אותה בבנין ואם יסתר את הבנין לפרק את מה שגנב יהיה הפסד גדול - ישלם את מחיר הגנבה ולא את החפץ עצמו.

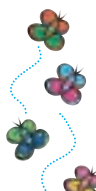
ז. גם כשמחזיר את הגנבה או הגזלה, אין החטא נמחל לו עד שיבקש מחילה מהנגזל [רמב"ם הלכות תשובה פ"א ה"א].

ח. כל הגזל את חברו שנה פרוטה כאלו נוטל נשמתו ממנו שנאמר [משלי א' י"ט] "כן ארחות כל בצע בצע את נפש בעליו יקח", ואף על פי כן אם לא היתה הגזלה קצת ורצה הגזלן לעשות תשובה וביא מאליו והחזיר דמי הגזלה, תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו אלא עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים, וכל המקבל ממנו דמי הגזלה אין רוח חכמים נוחה הימנו [רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק א הלכה יג].

ט. גזלן שרוצה לחזר בתשובה ויש חשש שאם יודע לו שצריך להחזיר כל מה שגזל ימנע ולא ישוב, יש לשאל חכם אם צריך להחזיר [עיין שו"ע חו"מ שסו סע' א].

י. צריך כל אדם לבדק בביתו מדי פעם אם יש לו ספרים או חפצים של חבריו, שכניו או בני משפחתו. כיון שבדרך כלל אנשים מסכימים להשאיל חפץ לחבריהם לתקופת זמן קצרה, ולא תמיד נעים להם לבקש את החפץ בחזרה או שאין הם זוכרים את מקומו אך הם מקפידים בלבם, ולכן צריך אדם לבדק בביתו ולהחזיר כל מה שאינו שלו [אחרונים].

יא. צריך אדם לבדק בביתו אחר ציוד צבאי או כלים וחפצים של מקום העבודה שלו, שפעמים רבות אדם עושה בהם כפשוטו, ואלו הצבא או המעביד שלו מקפידים על כך. וצריך להחזיר כל חפץ למקום עבודה - למעביד פרטי ובמיוחד למשרד צבאי, ממשהל או עירייה וכד'. ואם החפץ לא קיים יחזיר את תמורתו. ובמקרה של מעביד פרטי צריך גם לבקש סליחה על כך [אחרונים].

יב. מי שגזל מאנשים רבים או מאדם פרטי ואינו מוצא אותו, יעשה במקומו צרכי רבים, שעל ידי זה יתכן שיהנה אותו נגזל ממנו זה, ויש בזה קצת כפרה.

יג. מי שיש בידו כסף או חפצים שהוא מספק בהם אם הם שלו על פי דין, יודיע לחברו שהוא רוצה לעמוד עמו מיד בדין תורה, ואם אי אפשר יתחייב לפני חברו בקנין או בחתימה וכד' לעמוד לדין מיד כשיהיה אפשר. ויקבל עליו באמת לקיים כאשר יצא מפי בית הדין [עיין שו"ע חו"מ שסו סע' א ב].

יום שבת כ"א תמוז

אל תשת ידך עם רשע

יד. אסור לקנות מהגנב או מהגזלן את החפץ שגנב או שגזל. בין שהוא גנב יהודי או גנב נכרי. ועון גדול הוא לקנות מן הגנב או מן הגזלן, שהרי הוא גורם לגנב שיתגבר עוד. שהרי אם לא ימצא מי שיקנה ממנו - לא יגנב.

טו. אסור לקנות חפץ שנראה גנוב אף על פי שאינו יודע בודאי שזוהי שפך הוא.

טז. אסור להנות שום הנאה מן הגנבה והגזלה כל זמן שהיא ביד הגנב או הגזלן. ולכן מי שהוא גנב או גזלן מפרסם שאין לו מלאכה אחרת אלא זאת, וכל ממונו בחזקת גנוב או גזול, אסור להנות ממנו, ואסור לעני לקחת ממנו צדקה.

יז. אסור לקנות מאשה דבר שיש לחוש שהיא מוכרת אותו שלא מדעת בעלה. וכן אסור לקנות מאיש תכשיט מתכשיטי אשתו או ממלבושיה שיש לחוש שהוא מוכרם שלא מדעת אשתו.

שואל שלא מדעת - גזלן

יח. אסור להנות משום דבר של חברו שלא מדעתו. אף על פי שברור לו שששנודע לחברו יסכים על כך מפני אהבתו אותו. לפיכך אסור לקטוף פירות בפרדס או בגנת חברו שלא מדעת בעל הפרדס. אף על פי שבעל הפרדס אוהבו וישמח כשידע שנהנה חברו מפרותיו, מכל מקום כיון שעכשיו אינו יודע הריהו נהנה באסור. וכן אסור לטול עט של חברו בלי רשותו אפילו לזמן מועט, אף שידע שחברו ירשה לו.

יט. מתר לאשה לתת צדקה מעטת מרכוש בעלה כשיודעת שבעלה מסכים כיון שזו נהגה נזהר נקרא מדעתו של בעלה. אמנם אם אמר במפורש שאינו מסכים - אסור. וכן להפך בבגדיה ותכשיטיה.

כ. המוצא אגוזים וכד' תחת אילן שהוא נוטה לדור - אסור לקחתם משום גזל אלא אם יתקיימו אחד משני התנאים: א] אם הם פירות שדרכם לפול מן האילן ובנפילתם הם נמאסים. ב] אם רב העוברים שם הם גויים או שיש בעלי חיים שאוכלים אותם. במקרים אלו הבעלים נתאשמו מהם ומתירים.

חפצים שהחלפו

כא. מי שנתחלפו בגדיו במקוה או בחוף הים, או שנתחלף מעילו או המטריה שלו, אם המחליף החליף בכונה, שלקח נעל חדשה ושם במקומה נעל ישנה וכד' - מתר לשני להשתמש בנעל הישנה. ואם חושש שהחלף בשגגה - אסור לשני להשתמש בישנה, אף על פי שהחפץ שלו נאבד [עיין בא"ח כי תצא י'].

כב. אם נראה שזה שהחליף בשגגה כבר זהה את ההחלפה שנגעשה בטעות - מתר לשני ללבשו, כי מסתמא כבר התיראש מבגדו שהשאיר בטעות.

אין השואל רשאי להשאיל

כג. השוכר כלי עבודה או השואל עט וכדו' מחברו, אינו רשאי להשפיקם או להשאילם לאחרים שלא ברשות הבעלים. אפלו ספרים שיש מצוה בהשאלתם, אין אומרים "מן הסתם יחיה לבדלים שתעשה מצוה בממונם" - כי שמא אין רצונם שיהא דבר שלהם ביד אחר. אמנם אם ידוע שדרכם של הבעלים להשאיל ולהשכיר לאותו אחד - מתר.

כד. מתר לשואל להרשות למישהו אחר ללמד בספר בתוך ביתו, ובלבד שילמד בו יחידי ולא שניהם ביחד בספר אחד.

שלא להזיק

כה. אסור להזיק ממון חברו בין במעשה בין בדבור, אפלו כשמתכנן לשלם את הנזק, כמו שאסור לגנוב ולגזול על דעת לשלם.

כו. אסור לכנס לתוך שדה חרוש של חברו כיון שההולך בו מקלקל את החרושה.

כז. אסור לאדם לזרק ברשות הרבים שבדי כלי זכוכית, אבן גדולה, נבלה וכד', שזה עלול להזיק לאחרים.

כח. מי שבונה בגן - מתר לו להוציא פסלת על מנת שיפנויה כמנהג המקום, עם כל זה ישתדל עד כמה שיכול שלא יפגעו ממנה העוברים ושבים. ואף שעל פי החוק הוא רשאי להשאיר את הפסלת לזמן רב - ישתדל למעט זמן זה ככל האפשר [עיין שו"ע חו"מ תמוז סע' ה.ו. בא"ח כי תצא יד טו].

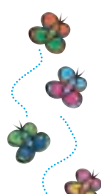
כט. אסור לאדם לעשות ברשות שלו דבר המזיק לשכנו ולכן לא יעשה בביתו דבר שיש בו הרבה עשן או ריח רע ורעש וכד' באופן החורג מהרגיל באותו מקום.

ל. אם יש לשכנו כאב ראש וכד' והרעש מזיק לו, ישתדל בימי המחלה שלא להפעיל בביתו אפלו מיקסר וכד' שקולו מגיע לבית שכנו ומזיק לו, אף על פי שזה מתר על פי החק.

לא. המבהיל את חברו, כגון שצעק עליו מאחוריו או שהפחידו בחשך וכיוצא בזה - חייב בדיני שמים.

לב. אסור לאדם לעמוד ולהסתכל על שדה חברו בשעה שהיא עומדת בקמותיה דהיינו שהיא מלאה תבואה או פרות וכד'. כמו כן אסור לעמוד ולהסתכל על כל רכוש של חברו שלא יזיקנו בעין הרע. ולכן פשוטא את חברו עוסק במלאכתו, טוב לומר לו "ה' עמך" או "ה' יצליח מעשיך" או "ה' עמך בכל אשר אתה עושה".

לג. אין לאדם להתבונן בביתו וברשותו של חברו בעסקיו ובמעשיו אפלו אין בהם חשש הזק עין הרע, שמא חברו אינו חפץ שידעו אחרים במעשיו וגסקיו.

הַשָּׁבַת אֲבָדָה

לד. הַרְוָאָה אֲבָדָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל, חֵיב לְטַפֵּל בָּהּ לְהַשִּׁיבָהּ לְבִעָלֶיהָ. וְכֵן כָּל מִמּוֹן שֶׁל חֶבְרִי שְׂכִיכֹל לְהַצִּיל - חֵיב לְהַצִּיל, וְהוּא בְּכָלל הַשָּׁבַת אֲבָדָה. מִי שֶׁמִּתְעַלֵּם מֵאֲבָדָה - עֹוֹרֵר עַל "לֹא תוֹכֵל לְהִתְעַלֵּם" וּמִבְטֵל מִצְוַת "הַשָּׁבַת תִּשְׁבֹּם" [עֵינִי בֹא"ח כִּי תִבֵּא א].

לה. אִם יוֹדֵעַ מִי הַבְּעָלִים שֶׁל הַחֶפֶץ שֶׁמָּצָא - יִלָּךְ וְיֹדִיעַ לוֹ. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ וְיֵשׁ בָּהּ סִימָן - נִהוּג הַיּוֹם לְפָרְסָם מוֹדָעָה בְּמָקוֹם קָרוֹב לְמָקוֹם הָאֲבָדָה וְכֵן בְּבֵית הַכְּנִסֶּת הַקָּרוֹב. אִם אַחֲרֵי שְׁלִשִּׁים יוֹם לֹא שָׁמַע עַל בַּעַל הָאֲבָדָה - יִשְׁאַל שְׁאֵלֶת חֶכֶם מִה לַעֲשׂוֹת בְּאֲבָדָה [אֲחֵרוֹנִים].

לו. כָּל הַמוֹצָא אֲבָדָה שֶׁנִּרְאִיתָ כְּאִלוֹ הוֹנַחָה שָׁם, כְּגוֹן שֶׁמָּצָא בְּגָד מְקַפֵּל אוֹ פְּטִישׁ הַמְנִיחַ לִיד גָּדָר. וְאֶפְלוּ יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם הַבְּעָלִים הַנִּיחָם שָׁם בְּכֻנָּה אוֹ אֲבָדָם שָׁם, אֲסוּר לַעֲוֹת בָּהֶם בֵּין שְׁנֵי בָּהֶם סִימָן בֵּין שְׁאֵין בָּהֶם סִימָן.

אֲבָדָה שֶׁהִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנָּה הַבְּעָלִים

לז. אִם בַּעַל הָאֲבָדָה מִתְיָאֵשׁ מִמֶּנָּה - הָרִי הֵיא הַפֶּקֶר וְיִכּוֹל הַמוֹצָא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אִף אִם יוֹדֵעַ מִי הֵם הַבְּעָלִים. אִם זֶהוּ חֶפֶץ שֶׁהִמָּאֲבָדוּ מִרְגִּישׁ בּוֹ מִיד אַחֲרֵי הַנִּפְיִלָּה, וְנִפְלָה בְּמָקוֹם שָׂרֵב הַעוֹבְרִים שָׁם הֵם גּוֹיִם שְׁלֹא יַחְזִירוּהָ - בְּנֻדָּאִי הִתְיָאֵשׁ בְּעָלָיו מִמֶּנּוּ וְהַחֶפֶץ הִגִּיעַ לִידוֹ בְּהִתֵּר, וְלֹא חֵיב לְהַחְזִיר [שו"ע רִנֵּט ס' ג, בֹא"ח כִּי תִבֵּא ד].

לח. אִף עַל פִּי שֶׁכְּתִבְנוּ בְּסַעֲרֵי הַקּוּדָם שְׁלֹא חֵיב לְהַחְזִיר אֲבָדָה שֶׁהִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנָּה, מִכָּל מָקוֹם טוֹב וְיִשָּׁר לְנַהֵג לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין לְהַחְזִיר לְיִשְׂרָאֵל שְׁנֵתָן בָּהּ סִימָן, וְכּוֹפִין עַל זֶה. וְאִם הַמוֹצָא הוּא עֲנִי וְבַעַל הָאֲבָדָה הוּא עָשִׁיר, אֵין צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לְפָנִים מִשּׁוֹרֵת הַדִּין.

לט. בְּמָקוֹם שֶׁעַל פִּי הַחֶכֶם חֵיב לְהַחְזִיר אֲבָדָה אִף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - חֵיב לְהַחְזִיר כִּי "דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא".

מִצִּיָּאָה בְּחֶצֶר חֶבְרִי

מ. מִצָּא מַעוֹת אוֹ מִצִּיָּאָה אַחֲרֵת שְׁאֵין בָּהּ סִימָן בְּחֶצֶר חֶבְרִי בְּשַׁעָה שֶׁרַבִּים מִבְּקָרִים בְּחֶצֶר, אִם יֵשׁ סִימָן - יִכְרִיז עָלֵיהֶם הַמוֹצָא, וְאִם לֹא - הָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ.

מא. אִם מִצָּא מַעוֹת בְּחֻנּוֹת מִחוּץ לְדַלְפֶּק - בְּנֻדָּאִי נִפְלוּ מִהַקּוֹנִים וְהָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ. וְכֵן אִם מִצָּא מִצִּיָּאָה בְּאוֹלָם שְׁמֻחוֹת - כְּאִלוֹ מִצָּא בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְאִם אֵין סִימָן וְלֹא יְדוּעִים הַבְּעָלִים - הָרִי אֵלוֹ שְׁלוֹ, וְאֵינָם שְׂכִיכִים לֹא לְבַעַל הָאוֹלָם וְלֹא לְבַעַל הַשְּׁמֻחָה, אוֹלָם אִם יֵשׁ חֶשֶׁשׁ שֶׁנִּפְלוּ מֵהֶם, יִבְדֹּק וְיַחְזִיר לָהֶם [עֵינִי בֹא"ח כִּי תִבֵּא ד ה].

ביומו תתן שכר

לא תלין פְעֻלַת שְׂכִיר אֲתָךְ עַד בֹּקֶר

א. אסור לעשק את חברו אפלו כל שהוא, שנאמר: "לא תעשק את רעך". ואיזהו עשק? זה שתחלה החזיק קמון חברו בהתר אלא שמעכבו בידו, כגון שחייב לו כסף בגלל הלואה או שלא משלם שכרו שפועל שעבד אצלו, או שרוצה לשלם אלא שדוחהו ב"לך ושוב".

ב. מצוה לשלם משכרת בזמן. ואם אחר, עובר בחמשה לאוין: א] בל תעשק. ב] בל תגזל. ג] בל תעשק שכיר. ד] בל תלין. ה] לא תבא עליו השמש. ומבטל עשה אחד - ביומו תתן שכרו.

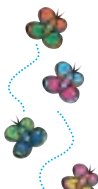
ג. איזהו זמנו? אם מדבר בשכיר יום וכלתה המלאכה ביום - זמנו כל היום. ואם עבר היום ולא נתן לו, עובר על "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש". ואם כלתה המלאכה לאחר שיצא היום ונכנס הלילה - זמנו כל הלילה. ואם עבר הלילה ולא נתן לו, עובר על "לא תלין פְעֻלַת שְׂכִיר אֲתָךְ עַד בֹּקֶר".

ד. שכיר שנשפר לשבוע, או שכיר חדש, או שכיר שנה, שסים מלאכתו ביום, צריך לקבל שכרו כל היום. יצא ממלאכתו בלילה, יש שהות למעביד לשלם כל הלילה.

ה. "שכיר שעות" צריך לקבל שכרו בסוף עבודתו אפלו באמצע היום, ולכן המעסיקה שמרטף [ביביסיטר] או אשה שמנקה את הבית - תשלם באותו יום.

ו. השוכר רכב או כל כלי אחר - חייב לשלם לבעלים ביומו. אם אחר - עובר בלאו, שנאמר: "לא תעשק שכיר עני ואביון וגו' ביומו תתן שכרו".

ז. המוסר עבודה לאמן בקבלנות, כגון הנותנים מכונית לתקון במוסף או בגד למכבסה או שמלה לתופרת וכן לכל בעל מלאכה המקבל שכר לפי עבודה ולא לפי ימים, כשמקבל הבעלים את החפץ מתקן - עליהן לשלם בו ביום עד השקיעה. קבלו את החפץ המתקן בלילה - ישלמו לו עד אור הבקר. אבל כל זמן שהטלית בגד האמן, אף על פי שנגמרה מלאכתו - אין בעל הבית עובר על הלנת שכר ואפלו החפץ נמצא אצל האמן כמה ימים. ואפלו הודיעו שיביא לו כסף ויטל את החפץ שלו - אינו עובר עד שיקחנו [עיין בא"ח כי תבא כא].

מתי עובר בבל תלין?

ח. אינו עובר משום "בל תלין" ומשום "לא תבא עליו השקם" אלא אם כן תבעו השכיר ויש לו כסף לתן לו, אבל אם לא תבעו השכיר או שתובעו ואין לו מעות, אינו עובר. והא"י ז"ל לא היה מתפלל מנחה עד שיפרע שכר שכיר. ואם לא היה לו, היה לונה כסף מאחרים ופורע שכר שכיר [עיין בא"ח ויקהל ה, וחי תבא כד].

ט. יש ספק אם יוצאים ידי חובה קשנותנים צ"ק לפועל בלילה או ביום ששי אחר חצות כיון שאינו יכול לפדותו. ואם הפועל מסכים - מתר [אחרונים].

י. מי שדרכו לפרע לפועלים רק בסוף העבודה, אפילו תבעו ממנו מפרעה שבודאי מגיעה להם על חשבון העבודה - אינו עובר, כיון שידוע שזו דרכו ועל דעת כן נשכרו אצלו. ולכן במקום שרגילים לשלם משכורת בסוף החדש או מספר ימים אחר כך - אין עוברים על "בל תלין". אולם אם יש לבצע הבית כסף - חייב לשלם מיד בסוף העבודה או כשמבקשים המפרעה [אחרונים].

חובת הפועל לא להיות עיף

יא. כל פועל שכיר חייב לעבד בכל כחו, כמו שאמר יעקב אבינו עליו השלום "כי בכל כחי עבדתי את אבייך". לפיכך אין הפועל רשאי לעבד עבודות נוספות בלילה כשמשכיר עצמו למלאכה ביום כיון שכבר נחלש מהלילה. כמו כן אינו רשאי לעשות מלאכה בבהמתו בלילה ולהשכירה ביום.

יב. אין מורה או מלמד רשאי להרעיב ולסגף עצמו שהרי מחליש כחו ולא יוכל ללמד את התלמידים קראוי. והוא הדין בכל מלאכה.

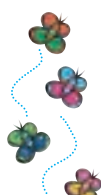
לשון הרע

לא תלך רכיל בעמך

א. כל המדבר בגנות חברו עובר על אסור לשון הרע אף על פי שאומר אמת. ואף על פי שחמור עון זה מעבודה זרה, גלוי עריות ושפיכות דמים, הרבה נכשלים בו באמרו "רק דברתי - כלום לא עשיתי" אך באמת הוא נזק גדול עד מאד. אמרו חכמים: שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודת כוכבים, גלוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כלם. ועוד אמרו חכמים: "כל המספר בלשון הרע כאלו כופר בעקר", שנאמר: "אשר אמרו ללשנו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו", ועוד אמרו: לשון הרע הורגת שלשה: האומרו, והמקבלו, וזה שאומרים עליו. והמקבלו יותר חמור ממי שאומר.

ב. רכילות. הרואה דברים אצל חברו והולך ומספרם לאחרים נקרא "הולך רכיל" ועובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תלך רכיל בעמך", ודבר זה עון גדול הוא וגורם להרג נפשות רבות מישראל, לך סמכה התורה לפסוק זה את האסור "לא תעמד על דם רעך" [רמב"ם הלכות דעות פרק ז הלכה א].

ג. אי זהו רכיל? זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר: כך אמר פלוני! כך וכך שמעתי על פלוני! אף על פי שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם.

ד. לשון הרע. יש עון גדול מרכילות עד מאד והוא המספר בגנות חברו אף על פי שאומר אמת. אבל האומר שקר נקרא "מוציא שם רע על חברו" [שם הלכה ב].

ה. יש מדרגה יותר חמורה - "בעל לשון הרע". שמדבר לשון הרע בקביעות ואומר: כך וכך עשה פלוני! כך וכך היו אבותיו! כך וכך שמעתי עליו! ואמר דברים של גנאי, עליו נאמר: "יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדלות" [שם הלכה ב]. אסור לדור בשכונתם של בעלי לשון הרע וכל שכן לישוב עמהם ולשמע דבריהם [הלכה ו].

יום שישי כ"ז תמוז

ו. "אבק לשון הרע". כיצד? מי שאומר "אינני רוצה לדבר על פלוני", אף על פי שלא אמר דבר רע, כל אחד מבין שיש רע אצל פלוני, הרי זה "אבק לשון הרע".

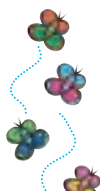
ז. כל המספר בטובת חברו בפני שונאיו הרי זה אבק לשון הרע שזה גורם להם שיספרו בגנותו, ועל זה אמר שלמה: "מברך רעהו בקול גדול בפקר השכם - קללה תחשב לו", שמתוך טובתו בא לידי רעתו. וכן המספר לשון הרע דרך שחוק שאינו מדבר בשנאה, או דרך רמאות והוא שמספר על מעשי פלוני לתמו באלו אינו יודע שדבר זה הוא לשון הרע - כלם בכלל האסור [הלכה ד].

ח. אסור לשון הרע הוא בין אם מספר לשון הרע בפני חברו או שלא בפניו.

ט. המספר דברים שאם ישמעו איש מפי איש יגרמו להזיק חברו בגופו או בממונו ואפלו להצר לו או להפחידו - הרי זה לשון הרע.

י. דבר מפרסם אין בו אסור לשון הרע ומותר לאומרו לצרך. והוא שלא יתפנן להעביר הקול ולגלותו יותר. [הלכה ה']

יא. שלשה הקדושים ברוך הוא שונאן: המדבר אחד בפה ואחד בלב, והיודע עדות בחברו ואינו מעיד לו, ומי שרואה דבר רע בחברו ומעיד בבית דין יחיד. ואף על פי שבדרך כלל יש מצוה להעיד - כאן הקב"ה שונא את המעיד כיון שאין שום תועלת בעדותו שהוא רק אחד, ויש בה רק הוצאת שם רע על חברו. ועל זה מספרת הגמרא שפעם אחת העיד איש בשם זיגוד לפני רב פפא, שראה את טוביה שחוטא. אמר רב פפא לשוטריו "הכו את זיגוד!", שאלו תלמידיו "טוביה חטא וזיגוד מינגד?" טוביה חטא! למה מכים את זיגוד? ענה להם: כיון שהוא מוציא על טוביה שם רע לשוא, שהרי אין בעדותו שום תועלת.

בְּקֶשֶׁת סְלִיחָה

א. החובל בחברו אף על פי ששולם הנזק, וכן גנב או גזלן אף על פי שהחזירו או שלמו מה שגנבו - מכל מקום אין מתכפר להם עד שיבקשו מחילה מאת הנזקל או הנגנב על הצער שהיה להם.

ב. בכל פעם שאדם פגע בחברו ילך ויבקש ממנו סליחה מיד, ואם דחה את הדבר ולא בקש סליחה מיד - לא ידחה דבר זה לאחר יום הכפורים כינון שאפלו יום הכפורים אינו מכפר על עברות שבין אדם לחברו עד שידרצה את חברו [יומא פ"ה:]. ולכן נהגו כל ישראל לבקש מחילה מחבריהם אם פגעו בהם ולהחזיר כל חוב שיש להם מממון חבריהם בערב יום הכפורים. ואפלו לא גנב לו ולא הזיק לחברו כלום, אלא רק העליבו ופגע בו - צריך לפייס את חברו.

ג. כל הפוגעים יבקשו סליחה אף אם הם קרובים ביותר, ולכן גם בנים צריכים לבקש מחילה מהוריהם וכן בעל מאשתו ואשה מבועלה. ונהגו בערב כפור לבקש מחילה תמיד כינון שלא ימלט שלא יפגעו הקרובים אלה באלה במשך השנה. והנפגעים ימחלו להם אף אם לא בקשו מהם מחילה, כדי שיקרוביהם לא יענשו בגללם [בא"ח וילך ו'].

ד. נוהגים שבליל כפור מכריז שליח הצבור שכל אחד ימחל לחברו, ויאמרו כל הצבור "מחלנו". ובזה יעורר על עצמו סגוריה גדולה שמחל לחברו אף על פי שלא בקש ממנו, וכל שכן שהקב"ה ימחל לנו שאנו מבקשים ומתחננים לפניו [עיין בא"ח וילך ה'].

כָּמָה פְּעָמִים מְפִיָּסִים?

ה. כשאדם רוצה לפייס את חברו ילך אליו ולא ימתין שיבוא אצלו. אם אינו מתפייס בפעם הראשונה, יחזור וילך פעם שנייה ויפייס אותו בדברים אחרים. ואם לא התפייס בפעם השנייה, ילך פעם שלישית. ואם אינו מתפייס בשלוש פעמים, שוב אינו חייב לפייסו [טור וש"ע תרו כה"ח ס"ק טוב חי].

ו. לדעת הרמב"ם כשאדם מפייס את חברו פעם שנייה ושלישית, יקח עמו ג' אנשים ויש אומרים שגם בפעם הראשונה יקח ג' אנשים איתו. ולמעשה אם פגע בחברו בדברים - צריך לבקש ממנו מחילה בדברים ולא בינו לבין עצמו. ואם חושב שכאשר ילך לבדו זה יעזור להם להתפייס - כך יעשה. אבל אם פגע בו בדברים לא יבקש סליחה בינו לבין חברו רק כדי לשמר על כבוד עצמו.

ז. כשאינו מתפייס אחרי שלש פעמים, אינו צריך עוד לפייסו כינון שעשה מה שצריך מהדין כדי לרצות את חברו, אולם כדי שלא יבוא לידי חשד טוב שיביא עשרה בני אדם ויעמוד בפניהם ויאמר: "חטאתי לפלוני, והלכתי לרצותו ולא קבל". והקב"ה רואה שהוא משפיל את עצמו - ומוחל לו [ש"ע תרו כה"ח ס"ק כב כג].

ח. מותר לאדם להמיר על עצמו ולבקש מחילה מחברו יותר מג' פעמים אם אין שם בזיון תורה [רש"י יומא פז:]: וטוב לבקש מחילה מחבר שפגע בו, אף אם חושב שהאמת איתו.

ט. המוציא שם רע חייב ללקת הרבה פעמים עד שהחברו יתפייס [עיין כה"ח ס"ק לג].

מבזה תלמיד חכם

י. כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למפתו, ובפרט בדורנו נעשה דבר זה קל בעיני אנשים וגורם חלול ה' ובזיון התורה. ולכן יזהר אדם שלא לדבר סרה על שום תלמיד חכם בין אם הוא מרבותיו ובין אם לאו. ואם יודע שחטא בלשונו כלפי תלמיד חכם בפניו או שלא בפניו, ילך ויבקש ממנו סליחה ברבים - אם חטא ברבים. ואם בזה אותו בינו לבינו יבקש סליחה ביניהם. ויזהר בזה כי הקב"ה תובע עלבונו ועלבון תורתו [עיינן בית הכפורת ז'].

יא. אם אדם פגע ח"ו ברבו, צריך לבקש ממנו מחילה אפלו אף פעמים. ולא רק מרבו מבהק, אלא אפלו ששמע ממנו דבר תורה חדש, צריך לבקש מחילה יותר מג' פעמים [רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ט ושו"ע תרו וכה"ח ס"ק כה כו].

פרוט החטא

יב. כשמבקש מחילה מחברו יפרט בפניו על מה הוא מבקש מחילה, ואם חברו יתבייש בכך או שהוא מתבייש לפרט החטא או שזה ירגיז את הנעלב שיידע פרטים שלא ידע קדם - לא יפרט [כה"ח תרו ס"ק ו וברכ"י שם].

בקשת סליחה בטלפון

יג. מי שפגע בחברו והעליבו במלים או במעשים - צריך ללכת בעצמו ולבקש סליחה עד שהנעלב יסלח באמת. אך אם קשה עליו יבקש מחילה בטלפון, במכתב או על ידי שליח, ובפרט אם יודע שעל ידי שליח יתרחצ חברו יותר [כה"ח תרו ס"ק יא].

כשיש תביעה של כסף

יד. אדם שיש לו איזו תביעה כספית על חברו, צמינו לדין תורה, ולא ישמר טינה בלב, כי כשיש דין למטה אין דין למעלה [כה"ח תרו ס"ק ח].

כיצד ינהג הנפגע?

טו. האיש אשר מבקשים ממנו מחילה, ימחל בלב שלם ולא יהא אכזרי, כי אין זה ממדת ישראל לנטור טינה, אלא ממדת עשו שעליו נאמר "ועברתו שמרה נצח", וכן כתוב על הגבעונים שלא מחלו למשפחת שאול "והגעונים לא מבני ישראל המה". אבל דרכן של זרע ישראל הוא להיות קשה לזעם ונחם לרצות. וכשהחוטא מבקש ממנו למחל, ימחל בלב שלם ובנפש חפצה, ואפלו הצד לו הרבה, ולא יקום ולא יטור, ולהפך, כשיתבקש למחל לא רק שימחל אלא אף יתפלל על המבקש לטובה [רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"י וכה"ח תרו ס"ק כז כח לד].

טז. אם החוטא אינו מתעורר לבוא לבקש מחילה ממני שפגע בו, יש לו לנפגע להמציא את עצמו לאותו שחטא כדי שיבקש ממנו מחילה [יומא פז: כה"ח תרו ס"ק כא].

יז. אם אינו רוצה למחל ומתכנן לטובת המבקש, אף אם עושה גם לטובת עצמו שלא יהיה נזק מכך - רשאי, אלא שבלבו: מחל ויגביר השנאה [שו"ע תרו וכה"ח שם].

יח. אין אדם מחיב למחל על מה שעשה לו גוי.

יט. א"ר יוסי בן דרמסקית: סימן זה יהיה בידי: כשאמה מרחם על חבריך - יש לך מרחמים. ואם אין אמה מרחם על חבריך - אין לך מרחמים.

כ. מי שאינו מעביר שנאה ביום הכפורים, אין תפלתו נשמעת ח"ו [א"ר בשם המקובלים] וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו.

כא. המוציא שם רע על חברו אין לו מחילה עולמית. ואין צריך למחל לו כי יש ששמע בשם הרע ולא שמע בפיוס. אבל בשאר דברים לא יהיה אכזרי. ומדת ענה למחל גם במוציא שם רע [שו"ע שם מג"א ס"ק ה ועיין כה"ח ס"ק לא לב].

יום שלישי ב' אב

בקשת מחילה מנפטר

כב. אם האיש שחטא כנגדו נפטר, טוב שיבקש מחילה לפני הקבורה, ואם לא בקש - יביא עשרה אנשים לבית הקברות שבו קבור אותו אדם, ויחלץ את גוליו וילך יחד מפתח בית הקברות עד קבר אותו האיש, ויעמד עם האנשים ליד הקבר כדי שיתפרסם הענין, ויפרט את החטא [אם אינו בזיון למת]. ויאמר: שמעו נא רבותי כי חטאתי לאלהי ישראל ו[פלוגי] זה הקבור פה, על פן אני מבקש מחילה וסליחה וכפרה מה' אלהי ישראל ומ[פלוגי] זה הקבור פה על כל מה שחטאתי כנגדו. והם ישיבו לו: מחול לך, מחול לך, מחול לך. ויאמר מזמורי תהלים ליד קברו וקדיש, ויעשה לו השקבה, ויתן צדקה לעניים לעלוי נשמותו [שו"ע תרו סע' ב וכה"ח שם].

כג. אם קבר המת הוא רחוק יותר משלש פרסאות ממקום שדך בו החוטא, אינו צריך לילך בעצמו לשם אלא ישלח שלוחו, והשלוח יקח שם עשרה אנשים וילך על קברו ויאמר: הנני שליח של פלוגי מודה בדרבים ששלחתי פלוגי לבקש מחילה על מה שחטא וכו' [כה"ח תרו ס"ק מ].

כד. אם בזה אדם לאחר מותו, לא צריך לילך על קברו אלא יבקש ממנו מחילה במקום שבה אותו. ואם הוציא עליו שם רע, צריך לקבל על עצמו תשובה על שעבר חרם הקדמונים שלא להוציא שם רע על מתים, ויש אומרים שגם אם בזה אחר מותו ילך על קברו [עיין כה"ח תרו ס"ק לה].

כה. אם אדם גזל ממון ומת הנגזל, צריך להשיב הגזלה ליורשים, וכן הדין בכל חוב, שצריך להחזיר ליורשים. ואם אינו יודע מי הם היורשים, גניח את הממון בבית דין, אבל אין יכול לבקש מחילה מהיורשים על שביש את אביהם כי אין היורשים רשאים למחל על כך וצריך לבקש מחילה מהמת קדלגיל [כה"ח תרו ס"ק לו מא].

מהלכות צדקה

ערך הצדקה

א. מצות עשה לתן צדקה לעניי ישראל, כפי מה שראוי לעני, אם היתה יד הנותן משגת. וכל הרוצה עני שמבקש צדקה ומעלים עיניו ולא נתן לו צדקה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחריך האביון" [רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ז הלכה א ב].

ב. חז"ל אנו להזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה, שהצדקה סימן לבניו של אברהם אבינו, שנאמר: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו', לעשות צדקה". כל המרחם, מרחמין עליו, שנאמר: "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך". וכל מי שהוא אכזרי, יש לבדק אם הוא מזרע ישראל, וכן שמה הוא ממזר ח"ו [רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק י הלכה ב].

ג. אין מלכות ישראל נבנית אלא בצדקה, שנאמר: "בצדקה תכוננו". ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה, שנאמר: "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה" [שם פרק י הלכה א].

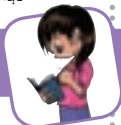
ד. שלש מדות בתלמידי אברהם אבינו: רחמים בישראלים וגומלי חסדים.

ה. לעולם אין אדם נהיה עני בגלל הצדקה, ואין דבר רע או נזק בא בגלל הצדקה, שנאמר: "והיה מעשה הצדקה - שלום".

ו. הקדוש ברוך הוא קרוב לשמע צעקת עניים לפיכך צריך להזהר שלא לצערם ולא לראות את צערם ולשתק. אלא צריך לסגוע בידם בכל דרך שיכול למנע צער מהם: באכל, בבגד, בחמום הבית, לדבר בשבילם אצל מישהו אחר או אצל הרשיות, או לדבר עמם מלים טובות לנחמם ולהטיב את לבם.

ז. כל המעלים עיניו מן הצדקה הרי זה נקרא "בלעל" ונקרא "רשע", ונקרא "חוטא".

ח. אל יעלה על לבו של אדם לומר איך אחסר את ממוני לתת אותו לעניים? כי הוא צריך לדעת שאין הממון שלו. לא הוא מצמיח את התבואה ולא הוא בורא את העצים והאבנים שמהם עשוי ביתו. גם את הכסף והזהב לא האדם יצר בבטן האדמה. ואחרי מותו לא יקח לבית עולמו כלום מכל רכושו. הכסף שנמצא בידו של אדם אינו אלא פקדון לעשות בו רצון ה' שהפקידו בידו. רק מה שיתן אדם לצדקה יעמד לזכותו בעולם הבא כמו שכתוב: "והלך לפניך צדקך".

למי נותנים וכמה?

ט. כמה נותנים לעני? "די מחסרו אשר יחסר לו". ולכן עני שמקבל צדקה בחשאי - יתנו לו אנשי העיר כל מחסורו כמו שהיה רגיל לפני שהעני. אם אין לו בגדים - נותנים לו בגדים, אם אין לו כלי בית - קונים לו וכו'. ונותנים לו חסרונו ואין אתה מצוה לעשור. אבל עני המחזר על הפתחים, נותנים לו מתנה מועטת לפי ערכו. ולכל הפחות יתנו לו בכל עיר לחם ומזון לשתי סעודות, ומקום ללון.

י. מי שאין לו ממה להתפרנס אף על פי שיש לו מעט כסף שמור בבנק - מתר לו לטול מן הצדקה, כיון שאין לו קרן שיוכל להתפרנס מן הרוח.

יא. מפרנסין ומקלישים עניים גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום [רמב"ם מתנות עניים פרק ז הלכה ז].

עניי עירך קודמים

יב. כשאדם נותן צדקה יזכר שעניי ביתו קודמין לעניי עירו, ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת, שנאמר: "לאחריך לעניך ולאביןך בארצך" [שם הלכה יג]. אבל גבאי צדקה המחלק את הצדקה, צריך להזהר שלא ירבה לקרוביו יותר מלשאר עניים. אמן גם הוא יחלק קדם לעניי עירו.

יתרחק מלקבל צדקה

יג. מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומדת חסידים הראשונים היא, ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה ולעולם הבא שנאמר: "יגיע כפיו כי תאכל אשריך וטוב לך"; "אשריך" - בעולם הזה. "וטוב לך" - לעולם הבא שכלו טוב [רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה יא].

יד. לעולם ידחק אדם את עצמו ויתגלגל בצער ואל יצטרך לבריות. וכן צוי חכמינו זכרונם לברכה "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות". ואפלו היה חכם מכבד והעני, יעסוק באמנות ואפלו באמנות מנולת ואל יצטרך לבריות. מוטב לפשט עור בהמות נבלות ולא יאמר לעם: "חכם גדול אני, כהן אני, פרנסוני!", גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים ונושאי הקורות ושואבי מים ועושי הברזל והפחמים ולא שאלו מן הצבור ולא קבלו מהם כשנתנו להם [רמב"ם מתנות עניים פרק י הלכה ח].

טו. כל מי שאינו צריך לטול מצדקה ומרמזה את הבריות ונוטל, אינו מת עד שיצטרך לבריות. וכל מי שצריך לטול ואינו יכול לחיות אלא אם כן יטול, כגון זקן או חולה או בעל יסורין, ואינו נוטל מתוך גאון - הרי זה שוכף דמים ומתחייב בנפשו, ואין לו בצער אלא עונות וחטאים. וכל מי שצריך לטול ומצער עצמו ודוחק את השעה וחי חיי צער כדי שלא יטריח על הצבור, אינו מת עד שיפרנס אחרים משלו, ועליו הכתוב אומר "ברוך הגבר אשר יבטח בה" וגו' [שם הלכה יט].

מי חייב לתת צדקה?

טז. כל אדם חייב לתת צדקה כפי יכולתו, ולא יתן אדם פחות משליש שקל בשנה. ואם לא נתן - בטל מצות צדקה [יו"ד רמ"ט ב]. ושליש שקל זה הוא לא שקל של ימינו אלא שקל שהיה בימי חז"ל ובכמינו הוא כששורה, עשרים שקלים, תלוי במחיר הכסף.

יז. עני שמתפרנס מהצדקה שיש לו מעט ממון שלו ואינו נושא ונותן בו - חייב לתת צדקה ממה שיתנו לו. ואפלו אינו יכול לתת אלא דבר מעט - אל ימנע את עצמו מהצדקה, כי המעט משלו חשוב כמו הרבה מן העשיר.

כמה חייב אדם לתת?

יח. כמה יתן האדם צדקה? שנה ראשונה יתן מעשר מן הקרן, מכאן ואילך יתן מעשר מן הרווח שהרוויח כל שנה חוץ מצרכי ביתו וזה נקרא "מעשר". ומהו מעשר? עשרה אחוז.

יט. מצוה מן המבחר שיתן חמש מן הקרן בשנה ראשונה, ואחר כך כל שנה חמש מן הרווח. ואל יבזבז אדם יותר מן החמש, כדי שלא יצטרך הוא אחר כך לבריות. ודוקא כל ימי חייו, אבל בשעת מותו רשאי אדם לתן עד שליש רכושו לצדקה. וכמה הוא חמש? עשרים אחוז.

יום ראשון ז' אב

מה מתר לעשות מכספי מעשר?

כ. אין לעשות מכספי המעשר שלו דבר מצוה שחייב בה כגון ציצית או תפלין. אבל יש אומרים שיכול לעשות מכספי מעשר בשביל הדור מצוה [רב פעלים ב או"ח סד]. ומתר לתרום מכספי מעשר לבית הכנסת וכדו', אך הטוב ביותר לתנו לעניים. או להכניס חתן וכלה עניים לחפה וכד'.

כא. אם אין לו כסף אחר יכול לקנות ספרים מכספי מעשר כדי ללמוד בהם, ובתנאי שישאילן לאחרים ללמוד בהם כשמבקשים ממנו. ורק כאשר גם הוא צריך לאותו ספר באותו זמן - הוא קודם.

כב. צריך לכתוב על ספרים שנקנו "ממעות מעשר", כדי שיזכר שהם נועדו להשאלה וגם כדי שבענין ידעו להשאילם לאחרים כשיבואו לידיהם הספרים.

כג. המשלם עבור בניו ובנותיו מבני שש שנים ומעלה, לחנכם חנוך טוב, ללמדם תורה ולהנהיגם בדרך ישרה - הרי זה בכלל צדקה. ולא עוד אלא שצריך להקדימם לאחרים. ואפלו אין הילד בנו אלא קרובו, הוא קודם לכל אדם.

כד. מתר לתת אכל ולשלם את צרכי אביו ואמו ממעות צדקה שלו. אך אמרו חכמים: תבוא מארה למי שמפרנס את אביו ממעות צדקה או מעשר. ויש אומרים שממעשר מתר לפרנס את אביו ואולם לא יאמר לאביו שמפרנסו מכספי מעשר [יו"ד רמ סע' ה ורנ"א ג. ש"ך שם וברש"ש נ:].

לית בסבר פנים יפות

כה. כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע, אפלו נתן לו אֶלף זהובים - אבד את זכותו והפסידה, ועובר על "ולא ירע לבבך וגו'". אלא צריך לתן לו בסבר פנים יפות ובשמחה [רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק י הלכה ד].

כו. כל דבר שאדם עושה למצוה יהיה מהטוב והיפה. אם מאכיל רעב יאכילהו מהטוב שבשלהו. אם נותן בגד לעני יתן בגד טוב ולא בגדים מטלאים וכן פוצא בגזה.

כז. אסור להחזיר את העני ששאל ריקם, ואפלו אתה נותן לו גרגרת אחת, שנאמר: "אל ישב דך נכלם". ואם אין בגדך כלום מה לתן לו - פיסהו בדברים.

כח. אסור לגעור בעני או להגביה קולו עליו בצעקה, מפני שלבו נשבר ונדכה, והרי הוא אומר: "לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה". ואזי לו למי שהכלים את העני, אלא יהיה לו כמו "אב" בין ברחמים בין בדברים, שנאמר: "אב אנכי לאביונים" [רמב"ם שם פרק י הלכה ה].

שמונה מעלות בצדקה

כט. שמונה מעלות בצדקה זו למעלה מזו:

א [המעלה הגדולה שאין למעלה הימנה במעלות הצדקה, היא המחזיק ביד ישראל שהולך ויורד מנכסיו לפני שיהיה עני לגמרי, שיתן לו מתנה הגונה בדרך כבוד, או שילווהו קעות, או יעשה עמו שתכפות, או ימציא לו איזה עסק או מלאכה כדי לחזק ידו עד שלא יצטרך לבדירות, ועל זה נאמר: "והחזקת בו", כלומר החזק בו עד שלא יפול.

ב [פחות מזה, הנותן צדקה לעני ולא יודע למי נותן ולא ידע העני ממי מקבל. וקרוב לזה הנותן לקפה של צדקה. ולא יתן אדם לקפה של צדקה אלא אם כן יודע שממנה עליה נאמן ויודע לנהג כשורה.

ג [פחות מזה, שיוודע הנותן למי נותן ולא יודע העני ממי לוקח. כגון גדולי החכמים שהיו לוקחים מעות בסתר ומשליכים אותם בפתחי העניים. וכך ראוי לעשות אם אין המקנים נוהגים כשורה.

ד [פחות מזה, שיוודע העני ממי נוטל ולא יודע הנותן למי נותן, כגון החכמים שהיו צוררים מעות בסדיניהם ומשליכים אותם לאחוריהם ובאים העניים ונוטלים כדי שלא יהיה להם בושה.

ה [פחות מזה, שיתן לעני בידו קדם שישאל.

ו [פחות מזה, שיתן לו כראוי אחר שישאל.

ז [פחות מזה, שיתן לו פחות מהראוי בסבר פנים יפות.

ח [פחות מזה, שיתן לו בצעב [ע"פ יו"ד רמ"ט ו].

צדקה נותנים מיד

ל. הצדקה הרי היא בכלל הנדרים. לפיכך האומר: "הרי עלי סלע לצדקה" או "הרי סלע זו צדקה", חייב לתנה לעניים מיד. ואם אחר, עובר ב"בל תאחר" כיון שיכול לתנה מיד. ואם אין עניים מצויים לו - מפרש ומניח עד שימצא עניים, אפלו יותר משלש רגלים [מתנות עניים, פרק ח הלכה א].

לא. אם נדר תרומה לבית הכנסת, אינו עובר עד שיתבע אותו הגבאי ואז עובר עליה מיד, אם יודע שהגבאי אינו צריך קצת למעות, אלא שניחן אצלו - אינו עובר.

לב. מי שאמר "אתן סלע צדקה לפלוני", אינו עובר עד שיבוא אותו עני. ויכול כל אדם להפריש מעות לצדקה שיהיו מנחים אצלו לחלקם מעט מעט כמו שיראה לו.

גבאי צדקה

לג. כל עיר שיש בה ישראל חייבין להעמיד מהם "גבאי צדקה" - אנשים ידועים ונאמנים שיהיו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת ולוקחין מכל אחד ואחד מה שהוא ראוי לתן ודבר הקצוב עליו, והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעה ימים, וזו היא הנקראת "קפה". ומעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישׂראל שאין להן קפה של צדקה [הרמב"ם בהלכות מתנות עניים פרק ט הלכה א].

לד. המשדל אחרים שיתנו צדקה - שכרו גדול משכר הנותן, ועל גבאי צדקה וכיוצא בהם שגובים את הצדקה נאמר: "ומצדיקי הרבים פכוכבים". וגבאי צדקה שהעניים מחרפים אותו, אין לו לחוש, כי על ידי זה זכותו יותר גדול.

גמילות חסדים

לה. תנו רבנן: בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, צדקה - בממונו, גמילות חסדים - בין בגופו בין בממונו. צדקה - לעניים, גמילות חסדים - בין לעניים בין לעשירים. צדקה - לחיים, גמילות חסדים - בין לחיים בין למתים.

פרסום הצדקה

לו. אמר רבי אלעזר: מאי דכתיב [מיכה ו ח] "הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך"? עשות משפט - זה הדין, ואהבת חסד - זו גמילות חסדים, והצנע לכת עם אלהיך - זו הוצאת המון והכנסת פלה לחפה. והלא דברים קל וחומר: ומה דברים שדרך לעשותם בפרהסיא - אמרה תורה הצנע לכת, דברים שדרך לעשותם בצנעא - על אחת כמה וכמה. לפיכך ישתדל אדם לתת צדקה בצנעא.

לז. לא יתפאר האדם בצדקה שהוא נותן. אף אם מקדיש איזה דבר לצדקה, מתר לו שיכתב שמו עליו שיהא לו לזכרון וכן שאחרים ילמדו ממנו. וראוי לעשות כן.

מהלכות הלואה

אם כסף תלוה את עמי

א. מצות עשה להלוות כסף לעניי ישראל, שנאמר: "אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וגו'". ואף על גב דכתיב "אם", קבלו חכמינו זכרונם לברכה ש"אם" זה אינו רשות אלא חובה. התורה הקפידה על מי שהוא נמנע מלהלוות לעני, שנאמר: "ורעה עינך באחיו האביון וגו'". והמלוה לעני בשעת דחקו, עליו הכתוב אומר "אז תקרא וה' יענה".

ב. עני שהוא קרובו קודם לעניים אחרים, ועניי עירו קודמים לעניי עיר אחרת. וגדולה מצות הלואה לעני יותר ממצות צדקה לעני המבקש, שזה כבר נדרר לבקש וזה עדין לא הגיע למדה זו.

ג. מצוה להלוות אפילו לעשיר אם צריך לזה ולעצו עצה ההוגנת לו.

הלואה רק בעדים או בשטר

ד. אסור להלוות בלא עדים ואפלו לתלמיד חכם, אלא אם כן מלווהו על המשכון. והמלווה בשטר משבח יותר. אמנם בערב שבת שהוא שעת דחק יכול להלוות בשטר בכתיבת יד הלווה אפלו בלא עדים. ואם זה סכום מועט שדרך אדם למחל - יכול להלוות ללא עדים [אחרונים, ועיין שו"ע חו"מ ע סע' א].

ה. אסור להשהות שטר פרוע בתוך ביתו, שנאמר: "ואל תשכן באהליך עולה".

לא תגש

ו. אסור לתבוע מהלווה קשיודע שאין לו כסף. ואסור אפלו לעבור לפניו מפני שהוא נכלם כשהוא רואה את המלווה ולא יכול לשלם. על כגון זה נאמר: "לא תהיה לו כנשה". אמנם אם יודע שיש ללווה כסף ולא פורע לו - יכול להזכירו ולומר לו ואף לתבעו בבית דין וכד' [עיין שו"ע חו"מ צ סע' סב].

מה עושים בכסף ההלואה?

ז. צווי חכמים "יהי ממון חברך חביב עליך כשלקך". ולכן אסור ללווה לקח את ההלואה ולהוציאה שלא לצורך שמא ימצא המלווה ממה לגבות, ואפלו אם המלווה הוא עשיר גדול - אסור. ואם עשה כן - נקרא רשע.

ח. אם המלווה בא לתבוע את ממונו, ואפלו לא בא אלא שהגיע זמן הפרעון, ואפלו לא הגיע זמן הפרעון אלא שהלווה אינו צריך יותר לכסף - יחזיר מיד את הכסף למלווה. ואסור ללווה לכבש את ממונו חברו ולומר לו "לך נשוב" כשיש לו.

ט. כשהמלווה מכיר את הלווה שהוא אינו משגיח על ממון אחרים, מוטב שלא להלוות לו ממה שילווהו ויצטרך לעבר אחר כך על "לא תהיה לו כנשה".

כבוד אב ואם

כבוד את אביך ואת אמך

א. צריך להזהר בכבוד אביו ואמו, שהשונותה אותן התורה לכבודו של ה', שהרי כתוב "כבוד את אביך ואת אמך", ובאותה לשון כתוב גם על ה' "כבוד את ה' מהונך". באביו ואמו כתוב "איש אמו ואביו תיראו", ואצל ה' כתוב "את ה' אלהיך תירא". כדרך שצוה ה' על כבוד שמו הגדול ומוראו, כן צוה על כבודם ומוראם.

ב. "שלושה שתפין באדם: הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אומר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבדוני".

מהו "כבוד" הורים?

ג. איזהו כבוד? מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא, ויתננו לו בסדר פנים יפות, שאם מאכיל את אביו בכל יום תרנגולות מפטמות, ומרעה לו פנים זועפות - נענש על כך.

ד. חיב הבן לפרנס את אביו מכספו של אביו. ואם לאב אין כסף ולבן יש מזון לשלשים יום - חיב הבן לזון את אביו מדין צדקה [עין בא"ח שופטים ח].

ה. חיב לעמוד בפני אביו ובפני אמו כשרואה אותם מרחוק מלא עיניו עד שיתפסו ממנו. אמנם אם אביו ואמו מוחלים לו - פטור, וכן נוהגים [אחרונים].

מהי "יראה" מההורים?

ו. איזהו מורא? לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל, ולא ישב במקום המיוחד לו בביתו, ולא יסתור את דבריו, ולא יכריע את דבריו בפניו אפילו לומר "אבא שלי צודק".

ז. לא ישב גם בבית הכנסת וכד' במקום המיוחד לאביו. ונהגו להחמיר בכל הנ"ל בין בפניו ובין שלא בפניו [עין בא"ח שופטים ב].

ח. עד היכן מוראם? היה הבן לבוש חמודות ויושב בראש הקהל ובאו אביו או אמו וקראו את בגדיו והכוהו על ראשו וקראו בפניו - לא יכלים אותם ולא יצער בפניהם ולא יקעס כנגדם, אלא ישתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שצוה בכך.

ט. מתר לבן למנוע מאביו לזרק את הפסוף של הבן אם עושה כן ללא בדיקה. ואם יהיה בדיקה במניעת הזריקה - אסור [עין שו"ע י"ד רמ"ע ח ולבא"ח שופטים יג].

י. כל המבזה אביו או אמו אפלו בדברים ואפלו ברמיזה, הרי זה בכלל "ארור" שנאמר: "ארור מקלה אביו ואמו".

יא. מי שפגע בכבוד אביו ואמו - חייב לבקש מחילתם וישתדל בכבודם. ועין בן איש חי פרשת שופטים, שנה שניה תקון לענין זה ועוד פרוט הלכות [כב כג].

יום שלישי ט"ז אב

קריאה בשם אביו ואמו

יב. אין לקרא לאביו בשמו בין בחייו ובין לאחר מותו, וכמו כן לא יקרא לאחרים בשם כשם אביו ליד אביו. ואם יש לאביו שם מיוחד - אין לקרא לאחרים בשם זה אף לא לידו. בכל דינים אלו דין אחד לאביו ולאמו [עין בא"ח שופטים ד].

יג. אם ילדיו קרויים על שם הוריו בחייהם, לא יקרא בשמותיהם בנוכחות הוריו.

יד. כשמזכיר שמו יאמר "אבי מורי פלוני" או "אבי" סתם. וכשקורא בתנ"ך או בגמרא או בתפלה שם כשם אביו, ואביו לפניו - אין צריך לשנותו.

טו. מתר לחתם "יצחק בן אברהם" אף על פי שמזכיר שם אביו. ויש מתחסדים לכתב "יצחק בן לאדני אבי אברהם".

להעיר הורים משנה

טז. היו אביו או אמו יושנים, ומפתח חנותו של הבן תחת ראשיהם, אסור להקיצם משנתם אף על פי שיפסיד רוח הרבה. אבל אם יגיע רוח לאביו אם יקיצו, ואם לא יקיצו יצטער על מניעת הרוח, מצוה להקיצו כיון שישמח בזה.

יז. מצוה להעיר את האב ללכת לבית הכנסת או לשאר דבר מצוה, מפני שקלם חביבים בכבוד המקום ברוב הווא. ואם אביו לא רוצה בכך - לא יעירונו.

יח. מצוה להעיר את האב אם הוא עצמו בקש להעירו [אחרונים].

הורים שאינם שומרים מצות

יט. גם אם אביו או אמו אינם שומרים מצות - חַיב לַכְבֹּדָם וְלִירָא מֵהֶם.

כ. רָאָה שְׁאָבִיו שֶׁעָבַר עַל דְּבַרֵי תוֹרָה, לֹא יֹאמַר לוֹ "עָבַרְתָּ עַל דְּבַרֵי תוֹרָה", אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: "אָבֵא, כְּתוּב בַּתּוֹרָה כֹּךְ וְכֹךְ?" כָּאֵלּוּ הוּא שׂוֹאֵל אוֹתוֹ וְלֹא כָּאֵלּוּ מִזְהִיר, וְהָאֵב יָבִין מֵעֲצָמוֹ וְלֹא יִתְבַּיֵּשׁ.

כא. אִם אֵין הֵבֶן מִבֵּין אֶת מַעֲשֵׂה אָבִיו - מֵתֵר לוֹ לִשְׂאֹל אוֹתוֹ מֶה הוּא עוֹשֶׂה אוֹ לְמָה עוֹשֶׂה כֹּךְ, וְאֵין בְּכֹךְ פְּגִיעָה.

כב. אֶפְלֹי מִמֶּזֶר, חַיב בְּכִבּוּד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ [עֵינַן שו"ע יו"ד רמ סע' יח בדעת השו"ע].

מתי בן אינו חַיב לשמוע בקול הוריו?

כג. אָמַר לוֹ אָבִיו לַעֲבֹד עַל דְּבַרֵי תוֹרָה, בֵּין עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה בֵּין עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, אֶפְלֹי עַל דְּרָבָנָן - לֹא יִשְׁמָע לוֹ, דְּכָתִיב "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שְׁבוֹתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם". "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם - אֶתֶּה וְאֶבִּיר חַיִּים בְּכָבוֹדִי".

כד. אָמַר לוֹ אָבִיו שֶׁלֹּא יִדְבֹּר עִם פְּלוֹנִי וְשֶׁלֹּא יִמְחוּל לוֹ, וְהֵבֶן הִזָּה רוֹצֶה לְהִתְפַּיֵּס - אֵין לוֹ לַחוּשׁ לְדְבַרֵי אָבִיו, כִּי אֲסוּר לְשֵׁנָא שׁוּם יְהוּדִי וְנִמְצָא שֶׁהָאֵב צָוָה לַעֲבֹד עַל דְּבַרֵי תוֹרָה.

כה. אִם הֵבֶן רוֹצֶה לְלַמּוֹד תּוֹרָה בְּמָקוֹם מְסִים שֶׁלְדַעְתּוֹ תִּהְיֶה לוֹ שֵׁם תוֹעֵלֶת יוֹתֵר מִבְּמָקוֹם אַחֵר, וְהָאֵב אֵינוֹ מְסִים - אֵינוֹ חַיב לִשְׁמוֹעַ לָאָבִיו, כִּי תִלְמוּד תּוֹרָה גָּדוֹל מִכְּבוֹד הוֹרִים.

כו. אִם הֵבֶן רוֹצֶה לִשְׂאֹל אִשָּׁה כְּשֶׁרָה, וְהָאֵב אוֹ הָאֵם אֵינֶם רוֹצִים בָּהּ - אֵינוֹ חַיב לִשְׁמָע בְּקוֹלָם. עִם כָּל זֶה חַיב הֵבֶן לְנִסּוֹת לְהַסְבִּיר בְּדַרְכֵי נֶעֱם לָאָבִיו וּלְאָמוֹ מֶה טַעַם מִצְוָה בְּכָלֶּה זֶה וְכו' אִף אִם אֵינֶם שׁוֹמְעִים לוֹ [אחרונים].

למוד תורה עם אבא

כז. בשעת למוד תורה מתר לבן לומר דעה שונה מאביו בדרך של משא ומתן. אבל לא יחלק בדרך החולקים להתנצח, אלא יאמר את סברות עצמו. אם ישרו סברותיו בעיני אביו - מוטב, ואם לאו - שותק [עיי' בא"ח שופטים ג].

רפוי ההורים

כח. בן או בת שהם רופאים יעשו כל מה שצריך על מנת לרפא את הוריהם אך ישתדלו בכל יכלתם למעט עד כמה שאפשר בטפולים כואבים. ולא יטפלו בהם טפול שההורים לא רוצים בו, אף על פי שהוא מדרכי הרפואה "ויעשה כל מה שיירשוהו לעשות להם" [בא"ח שם כד]. אולם טפול הכרוך בהוצאת דם, לא יטפל אלא אם לא נמצא רופא אחר ממחה כמותו.

כט. מי שנטרפה דעתו של אביו או של אמו, משתדל לנהוג עמם כפי דעתם עד שירחם ה' עליהם. ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתטו ביותר - יניחם וילך למקום אחר [הרמב"ם, השו"ע, חיי אדם, ועיי' ט"ז בשם הראב"ד].

הנהגת ההורים בילדיהם

ל. אסור לאדם להכביד גלו על בניו ולדקדק בכבודו עמם, שלא ביאם לידי מכשול, אלא ימחול וינעלים עיניו מהם, שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול. ואף על פי שכבודו מחול - הבן שפגע באביו או באמו צריך לעשות תשובה ותקון [עיי' בא"ח כב ופ"ת רמ"ס ק"טז].

לא. אסור לאדם להכות את בנו הגדול. ואין גדלות זו תלויה בשנים, אלא הכל לפי טבעו של הבן, כל שיש לחוש שיתריס כנגדו בדבור או במעשה אפלו אינו בר מצוה - אסור להכותו, אלא יוכיחו בדברים. וכל המכה את בנו הגדול, מנדין אותו, שהרי הוא עובר על "לפני עור לא תתן מכשל" [טז].

לב. אם האב רוצה לשרת את בנו, להגיש לו אכל או להסיעו וכד' - מתר לבן לקבל ממנו. אבל אם האב הוא בן תורה - אסור לבן לקבל שירות זה, אמן אם יש לאביו צער ממניעה זו - מתר [אחרונים].

לג. מי שהוא רוצה לכבד את אביו ואת אמו, יעסוק בתורה ובמעשים טובים, שזהו הכבוד הגדול להורים, שרואים את בניהם בדרך טובה, וגם הבריות אומרות "אשרי לאב ואם שגדלו בן כזה". וכן האב שרוצה לרחם על בניו יעסוק בתורה ובמעשים טובים, והא נוח לשמים ונוח לבריות ויתכבדו בניו בו. אבל מי שאינו הולך בדרך הישר, גם זרעו מגנה.

כבוד אחר פטירתם

לד. חַיִּב לְכַבֵּדָם גַּם לְאַחַר מוֹתָם. וְאִם מִזְכִּירֵם בִּפְהַ אוֹ בִּכְתָב בְּזֶמֶן שֶׁהֵם נִדְּוָנִים בּוֹ בְּתוֹךְ י"ב חֳדָשׁ לְפִטְיָרָתָם - אוֹמֵר אוֹ כּוֹתֵב "הֲרִינִי כְּפֶרֶת מִשְׁכָּבוֹ" אוֹ "מִשְׁכָּבָהּ". דִּהְיִנּוּ "עָלִי יְהֵא כָּל רַע הָרָאוֹי לְבוֹא עַל נַפְשׁוֹ". גַּם כְּשֶׁאוֹמֵר דָּבָר תּוֹרָה מִשֵּׁם אָבִיו בְּתוֹךְ י"ב חֳדָשׁ יֹאמֵר "כֵּךְ אָמַר אָבִיא מְרִי, הֲרִינִי כְּפֶרֶת מִשְׁכָּבוֹ".

לה. לְאַחַר י"ב חֳדָשׁ שֶׁכָּבֵר קִבֵּל הָאֵב אוֹ הָאֵם מֵה שֶׁקִּבֵּל, שְׂאִין מִשְׁפֹּט רִשְׁעִי יִשְׂרָאֵל בְּגִיהֵנָם אֵלֶּיָּא י"ב חֳדָשׁ אוֹמֵר אוֹ כּוֹתֵב "זְכֹרֵנוּ לְבִרְכָּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא" אוֹ "זְכֹרֵנָה לְבִרְכָּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא". וְיִכּוֹל לֹאמֹר גַּם "עָלִיו הַשְּׁלוֹם" [עֵיין שו"ע יו"ד רמ'סע' ט בא"ח שוֹפְטִים יד].

שָׂאֵר אֲנָשִׁים שֶׁצָּרִיךְ לְכַבֵּדָם

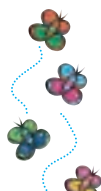
לו. חַיִּב אָדָם לְכַבֵּד אִשְׁתּוֹ אָבִיו אֶפֶס עַל פִּי שְׂאִינָה אָמוֹ כָּל זֶמֶן שֶׁאָבִיו קַיָּם. וְחַיִּב בָּזָה אֶפֶס עַל פִּי שְׂאִינָה מִקְפָּדָת בְּדָבָר. כִּמוֹ כֵּן חַיִּב אָדָם לְכַבֵּד אֶת בַּעַל אָמוֹ כָּל זֶמֶן שֶׁאָמוֹ קַיָּמָת וְאֶפֶס עַל פִּי שֶׁאָבִיו מִקְפִּיד בְּדָבָר. וְדָבָר הַגּוֹן הוּא לְכַבֵּדָם גַּם לְאַחַר מִיתַת אָבִיו וְאָמוֹ [בא"ח שוֹפְטִים כח].

לז. חַיִּב אָדָם בְּכָבוֹד אָחִיו אוֹ אָחוֹתוֹ הַגְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם אָחִיו מִן הָאֵב בֵּין מִן הָאֵם [בא"ח שוֹפְטִים כט].

לח. חַיִּב אָדָם בְּכָבוֹד חֲמִיו וְחֲמוּתוֹ וְכֵן הָאִשָּׁה חַיִּבָּת בְּכָבוֹד חֲמִיָּהּ וְחֲמוּתָהּ. כִּמוֹ שֶׁמִּצְוֵנוּ בְּדוֹד הַמֶּלֶךְ ע"ה שֶׁחֵלֶק כָּבוֹד לְשֹׂאֵל הַמֶּלֶךְ שֶׁהִיָּה חֲמִיו וְקִרְאוֹ "אָבִי".

לט. חַיִּב אָדָם בְּכָבוֹד סָבוֹ וְסִבָּתוֹ, אֵלֶּיָּא שֶׁכָּבוֹד הוֹרִיו גְּדוֹל מִכָּבוֹדָם.

מ. אֲסוּר לָגֵר לְקַלֵּל אָבִיו הַגּוֹי וּלְבָזוֹתוֹ, אֵלֶּיָּא נוֹהֵג בָּהֶם מִקְצַת כָּבוֹד. אֶפֶס עַל פִּי שֶׁגֵּר שֶׁנִּתְגַּרֵּר הֲרִיָּהוּ כְּקָטָן שְׂנוֹלֵד מִחֲדָשׁ, עִם כָּל זֶה אִם לֹא יִכְבְּדֵנוּ יֹאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת: עַד עֵתָה כִּבֵּד זֶה אֶת אָבִיו כִּמוֹ כָּל אָדָם וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּתְגַּרֵּר יִרְדּוּ מִקְדָּשָׁתוֹ וּמִבִּזָּה אֶת אָבִיו וְאָמוֹ!?

כבוד רב, כבוד זקן וכבוד פהן

והדרת פני זקן - זה שקנה חכמה

א. כתב הרמב"ם [פ"ו מהלכות דעות הלכה ב]: מצות עשה להדבך בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר "ובו תדבק" וכי אפשר לו לאדם להתדבק בשכינה? אלא כן אמרו חכמים בפרוש מצוה זו: הדבך בחכמים ותלמידיהם. לפיכך צריך אדם להשתדל להתחתן עם בת תלמיד חכם, ונשיא בתו לתלמיד חכם, ולאכל ולשתות עם תלמיד חכם, ולעשות מסחר עם תלמיד חכם, ולהתחבר להן בכל מיני חבור שנאמר "ולדבקה בו".

ב. חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר מבשל אביו, כי אביו מביאו לחיי העולם הזה, ורבו מביאו לחיי העולם הבא.

ג. מצות עשה לקום מפני תלמיד חכם מפלג בתורה אפלו אינו זקן בשנים ואינו רבו ואפלו הוא צעיר - "יניק וחכים" [עין שו"ע רמד סע' א].

ד. שלשה שהיו מהלכין בדרך - הרב באמצע, והשנים לאחוריו. וכל אחד מצדד עצמו לצדדין, הגדול לימין והקטן לשמאל.

ה. עון גדול הוא לבזות תלמיד חכם או לשנא אותו. "לא חרבה ירושלים עד ששבו בה תלמידי חכמים". וכל המבזה את החכמים, אין לו חלק לעולם הבא.

יום שלישי כ"ג אב

ו. אסור לקבל שרות ממי שהוא שונה הלכות. וכתב ה"בן איש חי" [כי תצא כ] שכל האסור הוא דוקא בשמוש של עבדות, אבל מה שרגילים לשמוש של חסד - היום מתיר, כי אין אפשרות להמנע מכך, ואין היום "רבו מבהק".

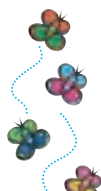
ז. אסור להורות הלכה בפני רבו המבהק שרב חכמתו ממנו. ומתיר להורות אם א] נתן לו רשות, או ב] הלכה שלא למעשה, או ג] בדבר פשוט שאין בו חדוש, או ד] דבר המפרש בשו"ע ובספרים של פסקי הלכה, או ה] "לאפרושי מאסורא" כשרואה מישהו עומד לטעות.

ח. אסור לקרא לרבו המבהק בשמו כמו שאסור באביו [עין בא"ח ש"ש כי תצא ב ד].

ט. אסור לומר לרבו "שלום" כמו שאומר לחברו, אלא שוחה בפניו ואומר לו ביראת כבוד "שלום עליך רבי". ואם רבו אמר לו "שלום", יענה לו "שלום עליך רבי ומורי" [שו"ע רמב סע' טז. בא"ח ש"ש כי תצא ה].

י. לא יחלץ תפלין בפני רבו. לא יתפלל לפניו ולא לאחוריו במרחק ד' אמות. לא יכנס עמו למרחץ אלא אם כן הרב צריך שיצטר לו. לא ישב עד שיאמר לו, וכן לא יסב עד שיאמר לו. וכשיצא מרבו לא יפנה לו את הגב [עין שו"ע שם סע' טז ובא"ח שם יח].

יא. תלמיד חכם המזלזל במצוות ואין בו יראת שמים, הרי הוא כקל שבצבור.

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן

יב. כתיב "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן". ולכן מצווה לקום מפני זקן בן שבעים שנה, ועל פי דברי האר"י יש לקום כבר לבן ששים ומעלה [עין בא"ח ש"ש כי תצא יב], אפלו הוא עם הארץ ובלבד שלא יהא רשע. ואפלו זקן גוי מהדרים אותו בדברים ונותנים לו יד לסמכו.

פיצור קמים בפני זקן או חכם?

יג. מאימתי חייב לקום מפניהם? אם החכם או הזקן נכנסו לתוך בית או חצר, יקום מרגע שנכנסו למקום זה. וכשעוברים ברחוב ברכב או ברגל יקום מפניהם כשיהיו קרובים אליו כפני מטרים [ארבע אמות] שיהא נכר שהוא קם לכבודם [עין בא"ח ש"ש כי תצא יג יד].

יד. אין עומדין מפניהם לא בבית המרחץ ולא בבית הכסא שנאמר: "תקום והדרת" קימה שיש בה הדור. ואין בעלי אפניות חבינין לעמד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין במלאכתו שנאמר: "תקום והדרת" מה "הדור" שאין בה חסרון כפי - אף "קימה" שאין בה חסרון כפי [רמב"ם תלמוד תורה פרק ו הלכה ב].

טו. חכם יקום מעט לכבוד זקן וכן חכם לחכם או זקן לזקן, ואם רוצים לקום ממש רשאים. וגם רב יקום מעט לתלמידו שהוא חכם [עין בא"ח ש"ש כי תצא יח].

כבוד אשת תלמיד חכם

טז. יש אומרים שחובבים לקום מפני אשת תלמיד חכם כי "אשת חבר - כחבר" [חבר - תלמיד חכם]. ויש אומרים שזו רק מדת חסידות. ולדעת בן איש חי טוב לעשות "הדור" דהיינו לקום מעט לאשת תלמיד חכם.

כבוד בעל מצות

יז. יש אומרים שמצווה לעמוד בפני אדם "בעל מעשים" טובים, ובשעה שגבאי צדקה עושין מלאכתם בגביה או בחלקה של כספי צדקה - נכון לעמוד בפניהם [עין בא"ח ש"ח יט].

"וקדשתו" - כבוד כהן

יח. מצות עשה מן התורה להקדים את הכהן לישראל כשהם שוים בחכמה, שנאמר בכהן "וקדשתו", ודרשו חז"ל "לכל דבר שבקדשה", כלומר בכל דבר שצריך גדול הוא מקדש, להיות ראשון לקריאת התורה, ולהיות ראש המדברים בכל קבוץ עם, לדבר ולדרוש תחלה. וכן בישיבה ידבר בראש. וכן בסעודה הוא קודם לברך "המוציא" ו"ברכת המזון", ולתן לו מנה נפה בתחלה, לפני כל המסבין.

יט. אם הישראל גדול בחכמה מהכהן - יתנו לישראל החכם את המנה הנפה תחלה. ומצווה להקדים כהן לתלמיד חכם, לתלמיד חכם שאינו כהן. ויכול הכהן למחל על כבודו ואז יאמר המזמן "ברשות הכהן".

כ. כשהכהן חולק איזו שתפוח עם חברו ישראל, אין צריך לתן לו חלק הנפה, שאין זה דרך כבוד שיטול חלק הנפה, ש"כל הנותן עיניו בחלק הנפה, אינו רואה סימן ברכה לעולם".

כא. במקום שאין כהן - לא נהגו להקדים לוי לישראל [בא"ח קרח יד].

שמוש בכהן

כב. אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה שאין בית המקדש קיים. ואם הנהן מוחל על כבודו - מתר, שהנהנה שלו היא ויכול למחול על כבודה ולתן רשות לישראל להשתמש בו, ומכל שכן שיכול לחלוק כבוד לישראל להקדימו בדברים הנאמרים לעיל.

כג. מתר להשתמש בכהן המקבל כסף על שרותו, וכן מתר להשתמש בכהן המציע את עצמו. ובכל מקרה, טוב שלא להשתמש בו בשרות בזוי [רמ"א או"ח קכח, כה"ח שם ס"ק רפא-רפג משנ"ב ס"ק קעד-קעה באה"ט ס"ק פג].

בקור חולים

א. מצות עשה של דבריהם לבקר חולים... ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שעור. אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל "ואהבת לרעך כמוך" - כל הדברים שאמה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיך בתורה ובמצות [רמב"ם הלכות אבל פרק יד הלכה א].

ב. כשהחלה האדם, מצוה על כל אחד לבקרו, שכן מצינו בקדוש ברוך הוא שבקר את אברהם אבינו ביום השלישי למילתו.

ג. עקר מצות בקור חולים הוא לראות אם אפשר לעזר לו במשהו, ואם כל עניניו מסדרים. כגון שהוא בבית חולים, יש לראות אם יש צורך לעזר למשפחתו שלא יטרידוהו מחשבות פרנסה וכד'. ויראה אם צריך לדבר עמו שלא ישקע החולה בעצבות. ולפעמים כשיש מבקרים רבים או כשהחולה חלש הבקור מזיק לחולה, ויש במצב זה לבקר בקור קצר ככל האפשר.

ד. חולה שקרה לו אסון וכגון שמת לו מת וכד' - אין מודיעין לו, שלא תסור דעתו מרב צער. ואפילו נודע לו - אין אומרים לו לקרע, שמא יגדל צערו. ואין בוכין ואין מספידין בפניו בין על מתו בין על מת אחר אף על פי שאינו קרובו, כן יפחד שגם הוא ימות. ומשתיקין את המנחמים בפניו.

בקשת רחמים

ה. אם בקר חולה ולא בקש עליו רחמים - לא קיים את המצוה. ולכן לא יאמר לחולה סתם: "תהיה בריא" אלא "הקב"ה ישלח לך רפואה שלמה" [אחרונים].

ו. כשמבקש רחמים על החולה, אם מבקש בפניו - יכול לבקש בכל לשון שירצה, שהרי מבקש כביכול לפני השכינה שהיא אצל החולה. אבל כשמבקש שלא בפניו - יבקש בלשון הקדש כיון שמלאכי השרת מעלים את תפלתו ואין הם מכירים אלא את לשון הקדש.

- ז. כְּשֶׁמִּבְקֵשׁ רַחֲמִים עַל חוֹלָה יִבְקֹשׁ עָלָיו בְּתוֹךְ כָּל חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁמֵתוֹךְ שְׂכוּלָלוֹ עִם הָאֲחֵרִים תִּפְלָתוֹ שְׁמַעַת יוֹתֵר בְּזָכֻתָן שֶׁל רַבִּים. וַיֹּאמֶר: "הַמָּקוֹם יִרְחַם עָלֶיךָ בְּתוֹךְ כָּל חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל".
- ח. בְּשֶׁבֶת יֹאמֶר: "שֶׁבֶת הִיא מְלֻעֶק וְרַפּוּאָה קְרוּבָה לְבוֹא" [עֵינֵי שׁו"ע או"ח רפז וכה"ח שם, ויו"ד שלה סע' ו].

יום שני כ"ט אב

הנהגת המבקרים

- ט. הַקְּרוּבִים וְהַחֲבָרִים שֶׁרְגִילִים לִכְנֹס לְבֵיתוֹ תָּמִיד, הֵמָּה הוֹלְכִים לְבַקְרוֹ מִיָּד כְּשֶׁשָּׁמְעוּ שֶׁהוּא חוֹלָה, אֲבָל הָרְחוּקִים שְׁאִינֶם רְגִילִים בְּבֵיתוֹ, לֹא יִכְנסוּ עַד לֵאחֲרָה ג' יָמִים. וְאֵם קִפְץ עָלָיו הַחֲלִי, גַּם הָרְחוּקִים נִכְנָסִים מִיָּד.
- י. אִין מְבַקְרִין בֶּג' שְׁעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁל הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁאִזְכֹּרָה קְלָה מִמְּחֻלָּה עַל הַחוֹלָה וְהַמְבַקֵּר יִטְעֶה לְחַשֵּׁב שֶׁהַמַּעֲבָר טוֹב וְלֹא יִבְקֹשׁ עָלָיו רַחֲמִים. כְּמוֹ כֵּן לֹא יִבְקֹר בֶּג' שְׁעוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת שֶׁל הַיּוֹם, שֶׁאִזְכֹּרָה מְכַבֵּיד הַחוֹלִי וְעֵלּוּל הַמְבַקֵּר לְהִתְנַאֵשׁ מִהַחוֹלָה וְלֹא לְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים.
- יא. אֲפִלּוּ הַגָּדוֹל יֵלֶךְ לְבַקֵּר אֶת הַקֶּטָן וְאֲפִלּוּ כְּמָה פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְכָל הַמוֹסִיף הָרִי זֶה מְשַׁבַּח. וּבִלְבָד שְׁלֵא הִיָּה לְטִרְחַח עַל הַחוֹלָה.
- יב. כְּשֶׁהַחוֹלָה שׁוֹכֵב עַל הָאֶרֶץ, לֹא יֵשֵׁב הַמְבַקֵּר עַל גְּבִי כִּסֵּא הַגְּבוּהָ מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁהַשְׂכִּינָה לְמַעְלָה מֵרֵאשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלָה, שְׁנֵאָמֶר: "ה' יִסְעֲדֶנּוּ עַל עֶרֶשׁ דָּוִי". אֲבָל כְּשֶׁהַחוֹלָה שׁוֹכֵב בְּמִטָּה - מִתֵּר לְמְבַקֵּר לִישֵׁב עַל כִּסֵּא וְסִפֶּסֶל.
- יג. הַחוֹלָה אֵינּוּ צָרִיךְ לַעֲמֹד אֲפִלּוּ מִפְּנֵי נְשִׂיא, וְאֵם רוּצָה לַעֲמֹד, אִין אֹמְרִים לוֹ "שִׁב!".

יום שלישי ל' אב

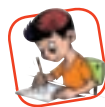
- יד. אִין מְבַקְרִין חוֹלֵי מַעִים וְכֵד' שְׁמֵתֵבִישִׁין כְּשֶׁבָּאִים לְבַקֵּר אוֹתָם. וּמִכָּאן יִלְמַד אָדָם לְחַלָּאִים אֲחֵרִים שְׁלֵא לְגַרֵם בּוֹשֶׁה לַחוֹלָה בְּבִקּוּרוֹ.
- טו. יֵשׁ אֹמְרִים שֶׁמִּתֵּר לְבַקֵּר שׁוֹנָא שְׁחוּלָה, רַק יִזְהַר שְׁלֵא תַצֵּא מִזֶּה מַחֲלָקַת [עֵינֵי שׁו"ע שֵׁלד סע' ד].
- טז. בְּכָל מְקָרָה שֶׁאִין מְבַקְרִים חוֹלָה יֵשׁ לְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים בְּתַפְלָה וְיֵשׁ לְשַׁאֵל לְבִנֵּי בֵיתוֹ אִם אֶפְשָׁר לְסַיֵּעַ וְלַעֲזֹר לַחוֹלָה אוֹ לְבִנֵּי הַבֵּית.
- יז. כְּשֶׁמִּבְקֵרִים חוֹלָה יִשְׂרָאֵל יֵשׁ חוֹלָה נִכְרִי לִידוֹ - מִתְעַבְּבִים לִידוֹ וּמֵאֲחֵלִים גַּם לוֹ רַפּוּאָה שְׁלֵמָה מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

מעקב אישי ללימוד באופן הגדול

סיון-תמוז תשע"א

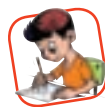

מבראשית
הגנה בברכות רחוקות

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
					כ"ט סיוון דרך ארץ- קידוש ה' חתימת הורים:	ל' סיוון ואהבת לרעך כמוך (ד-ח) חתימת הורים:
א' תמוז ואהבת לרעך למך (ט-טו) חתימת הורים:	ב' תמוז לא תשגא אחיך בלבבך חתימת הורים:	ג' תמוז הקם תקים עמו (כא-כה) חתימת הורים:	ד' תמוז הקם תקים עמו (כו-כח) חתימת הורים:	ה' תמוז לא תעמד על דם רעך חתימת הורים:	ו' תמוז לא תקם ולא תטר חתימת הורים:	ז' תמוז לא תחמד - לא תתאווה חתימת הורים:
ח' תמוז לא תקלל חרש חתימת הורים:	ט' תמוז ולפני עיור לא תיתן מכשול חתימת הורים:	י' תמוז ועשית הישר והטוב חתימת הורים:	יא' תמוז בצדק תשפט עמיתך חתימת הורים:	יב' תמוז מדבר שקר תרחק חתימת הורים:	יג' תמוז דובר אמת בלבבו חתימת הורים:	יד' תמוז שארית ישראל לא יעשו עולה + אל תונו איש את אחיו- שלא לרמות חתימת הורים:
טו' תמוז גניבת דעת חתימת הורים:	טז' תמוז איסור הכאה חתימת הורים:	יז' תמוז אל תונו איש את עמיתו- שלא לגרום צער חתימת הורים:	יח' תמוז מכנה שם לחברו + כל אלמנה ויתום לא תענון חתימת הורים:	יט' תמוז לא תגנב ולא תגדל חתימת הורים:	כ' תמוז והשיב את הגזילה חתימת הורים:	כ"א תמוז אל תשת ידך עם רשע + שואל שלא מדעת-גזלן חתימת הורים:
כ"ב תמוז חפצים שהוחלפו + אין השואל אשוי להשאיל שלא להזיק חתימת הורים:	כ"ג תמוז השבת אבידה (ל"ד-ל"ו) חתימת הורים:	כ"ד תמוז לא תלין פעולת שכיר איתך עד בוקר חתימת הורים:	כ"ה תמוז מתי עובר בלא תלין? + חובת הפועל לא להיות עייף חתימת הורים:	כ"ו תמוז לא תלך רכיל (א-ה) חתימת הורים:	כ"ז תמוז לא תלך רכיל בעמך (ו-י) חתימת הורים:	כ"ח תמוז בקשת סליחה (א-ח) חתימת הורים:

מעקב אישי ללימוד באופן הגדול אב תשע"א

מבראשית
הנהגה בברכות רחמים

ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	שישי	שבת
כ"ט תמוז מבזה תלמיד חכם-פרוט החטא-בקשת סליחה בטלפון-כשיש תביעה של כסף חתימת הורים:	א' אב ראש חדש כיצד ינהג הנפגע? חתימת הורים:	ב' אב בקשת מחילה מנפטר (כב'-כה) חתימת הורים:	ג' אב ערך הצדקה חתימת הורים:	ד' אב למי נותנים וכמה חתימת הורים:	ה' אב עניי עירך קודמים-יתרחק מלקבל צדקה חתימת הורים:	ו' אב מי חייב לתת צדקה + כמה חייב אדם לתת חתימת הורים:
ז' אב מה מותר לעשות מכסף מעשר? חתימת הורים:	ח' אב לתת בסדר פנים יפות + 8 מעלות בצדקה (כה'-כט') חתימת הורים:	ט' אב צדקה נותנים מיד- גבאי צדקה (ל'-לד') חתימת הורים:	י' אב גמילות חסדים + פרסום הצדקה חתימת הורים:	יא' אב מהלכות הלוואה (א'-ג') חתימת הורים:	יב' אב הלוואה רק בעדים או בשטר +לא תגש (ד'-ו') חתימת הורים:	יג' אב מה עושים בכסף ההלוואה? (ז'-ט') חתימת הורים:
יד' אב כבוד אב ואם (א'-ה') חתימת הורים:	טו' אב מהי "יראה" מההורים? חתימת הורים:	טז' אב קריאה בשם אביו ואמו (יב'-יח') + להעיר הורים משינה חתימת הורים:	יז' אב הורים שאינם שומרים מצוות חתימת הורים:	יח' אב מתי בן אינו חייב לשמוע בקול הוריו? חתימת הורים:	יט' אב לימוד תורה עם אבא + רפוי הורים חתימת הורים:	כ' אב הנהגת ההורים בילדיהם חתימת הורים:
כ"א אב כבוד אחר פטירתם + שאר אנשים שצריך לכבדם (לד'-נו') חתימת הורים:	כ"ב אב כבוד רב, זקן וכהן (א'-ה') חתימת הורים:	כ"ג אב כבוד רב, זקן וכהן (ו'-יא') חתימת הורים:	כ"ד אב כבוד רב, זקן וכהן (יב'-טז') חתימת הורים:	כ"ה אב כבוד רב, זקן וכהן (יז'-כב') חתימת הורים:	כ"ו אב שימוש בכהן חתימת הורים:	כ"ז אב ביקור חולים (א'-ד') חתימת הורים:
כ"ח אב בקשת רחמים חתימת הורים:	כ"ט אב הנהגת המבקרים (ט'-יג') חתימת הורים:	ל' אב הנהגת המבקרים (יד'-יז') חתימת הורים:				